

LANDBOUW, TUINBOUW EN VISSERIJ IN VLAANDEREN FEITEN EN CIJFERS 2001

VLAAMSE ONDERZOEKSEENHEID LAND- EN TUINBOUWECONOMIE (VOLT)

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
Administratie Land- en Tuinbouw (ALT)

Feiten en cijfers 2001

Feiten en cijfers 2001

1	Voorwoord	4
2	De structuur van de land- en tuinbouw	5
2.1	Het landbouwareaal: ligging en beperkingen	5
2.2	Evolutie van het aantal bedrijven	7
2.3	Evolutie van de tewerkstelling	8
2.4	Evolutie van het arbeidsinkomen in de landbouw	9
2.5	Productiewaarde, intermediair verbruik en toegevoegde waarde in de landbouw	11
2.6	Kapitaal	12
2.7	In- en uitvoer	12
3	Economische karakteristieken van de land- en tuinbouwsectoren	14
3.1	De veeteelt	14
3.1.1	Rundveehouderij	15
3.1.2	Varkenshouderij	17
3.1.3	Pluimveehouderij	19
3.2	De tuinbouw	20
3.2.1	Groenteteelt	22
3.2.2	Fruitteelt	22
3.2.3	Niet-eetbare tuinbouwproducten	23
3.3	De akkerbouw	24
3.3.1	Granen	25
3.3.2	Nijverheidsgewassen	26
3.3.3	Aardappelen	26
3.4	Biologische landbouw	27
4	De visserijsector	29
4.1	Economische karakteristieken van de visserijsector	29
4.2	Visserij en milieu	30
5	Landbouw en Leefmilieu	32
5.1	Milieudruk vanwege de landbouw	32
5.2	Milieumaatregelen in de landbouwsector	33
6	Het Plattelandsontwikkelingsplan	36
7	Het Agro-Businesscomplex	40
7.1	De toeleveringssector	40
7.2	De voedingsindustrie	41
7.3	Het thuisverbruik van voedingswaren en sierteeltproducten	41
7.4	Bedrijfskolommen Vlees en Melk	42
7.5	Bedrijfskolommen Akkerbouw en Tuinbouw	43
8	Lijst met figuren	44
9	Lijst met tabellen	45
10	Literatuurlijst	46

De doelstelling van het Vlaams landbouwbeleid is te komen tot een duurzame landbouw via een onomkeerbaar proces van vernieuwing. Duurzame landbouw betekent: op milieu- en diervriendelijke wijze kwaliteitsvolle producten en diensten leveren, de open ruimte op verantwoordelijke wijze beheren en zorgen voor een volwaardig inkomen voor de landbouwers.

Land- en tuinbouwers hebben recht op een goed inkomen. Consumenten hebben recht op goed en gezond voedsel en op een kwaliteitsvolle leefomgeving. Dit houdt in dat onze boeren en tuinders kwaliteitsvoedsel moeten produceren op een beperkte landbouwoppervlakte. In een verstedelijkt Vlaanderen hebben zij als grootste ruimtegebruikers bovendien de taak om tegen billijke vergoeding het landschap te beheren volgens de eisen gesteld door de maatschappij. Land- en tuinbouwers die zich defensief opstellen tegenover deze terechte eisen zitten fout. Consumenten die de boeren als grootste vervuilers aanwijzen, maar tegelijk naar het goedkoopste voedsel zoeken, zitten evengoed fout. Dialoog tussen beide groepen is de enige manier om de tegenstellingen weg te werken en met wederzijds vertrouwen aan de toekomst te bouwen.

Uiteraard moet de oplossing ook als resultaat hebben dat land- en tuinbouwers via een goed inkomen een betere toekomst tegemoet gaan. In Vlaamse context is het de kwaliteit die voor een hogere toegevoegde waarde kan zorgen.

Hetzelfde geldt voor de visserijsector. Deze sector staat onder druk van o.a. de dalende quota. Ook hier zal een duurzamere productiewijze van belang zijn voor de verdere leefbaarheid en toekomst van de sector.

Vlaanderen heeft landbouwkundig goede klimatologische en bodemkundige omstandigheden en landbouwers die hun stiel kennen. Als zij inspelen op de maatschappelijke vraag zorgen zij in de toekomst voor leefbare en overneembare bedrijven.

Duurzaam produceren is de basis voor meer inkomen, meer bedrijfszekerheid en betere garanties voor tewerkstelling. Voor de consument moet het beleid resulteren in vertrouwen in wat men eet, in een aantrekkelijk landschap dat mee gevormd wordt door de landbouwer, in de zekerheid dat wordt gezorgd voor het milieu en de natuur.

Deze publicatie wil aan alle binnen- en buitenlandse gesprekpartners een beknopt overzicht bieden van de voornaamste kengetallen van de landbouw- en visserijsector in zijn geheel en dit zowel vanuit economisch, ecologisch als sociaal oogpunt.

Alle in deze publicatie gepubliceerde gegevens hebben betrekking op de Vlaamse land- en tuinbouw en visserij. Indien nog geen Vlaamse cijfers voorhanden zijn, dan wordt dit vermeld. Onze diensten werken er aan om in de nabije toekomst voor alle relevante parameters Vlaamse cijfers of indicatoren ter beschikking te hebben.

*Jules Van Liefferinge
Directeur-generaal
Administratie Land- en Tuinbouw*

2 De structuur van de land- en tuinbouw

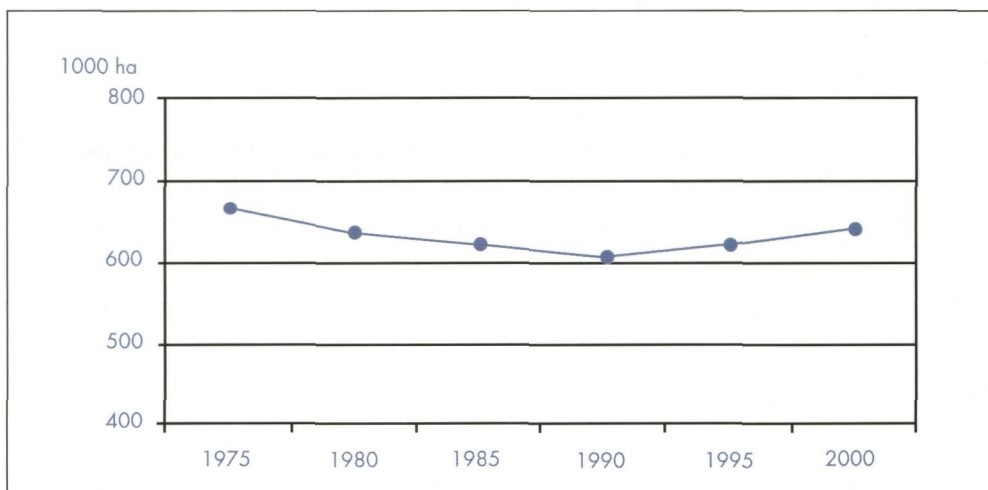
2.1 Het landbouwareaal: ligging en beperkingen

Vlaanderen is een sterk verstedelijkt gebied. Dit blijkt alleen al uit de bevolkingsdichtheid: 5.943.996 inwoners op een totale oppervlakte van 13.522 km² of 439 inwoners per km².

Veertig procent van dit inwonersaantal woont op het platteland. De oppervlakte van het platteland – ook wel buitengebied genoemd – wordt geraamd op 925.000 ha; dit is de totale oppervlakte (1.352.200 ha) verminderd met de aaneengesloten woongebieden (ong. 227.000 ha) en de oppervlakte voor industrie en diensten (ong. 200.000 ha). Dit betekent dat de bevolkingsdichtheid op het platteland gemiddeld 257 inwoners per km² bedraagt.

De bestemming van de gronden in Vlaanderen ligt wettelijk vast binnen de gewestplannen. Landbouw is als sector de grootste ruimtegebruiker. Volgens deze gewestplannen bedraagt de landbouwoppervlakte thans 808.349 ha, zijnde 489.933 ha akkerland, 290.289 ha weiland en 28.127 ha boomgaarden. Dit is een bruto oppervlakte, d.w.z. met inbegrip van de landbouwoppervlakte voor niet-commerciële doeleinden zoals: openbare wegen, de bedrijfsgebouwen en het erf, beken en sloten, ...

De oppervlakte die effectief een economische landbouwbestemming krijgt, dient jaarlijks (op 15 mei) in de landbouwelling bij het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS) te worden aangegeven en bedraagt in 2000 636.876 ha. Deze oppervlakte daalde constant tot 1990. Nadien steeg ze terug geleidelijk onder druk van o.a. de strengere bemestingsnormen voor dierlijke mest en door de braaklegging in de graansector. Hierdoor kreeg grond een extra economische dimensie als mestafzetfactor.

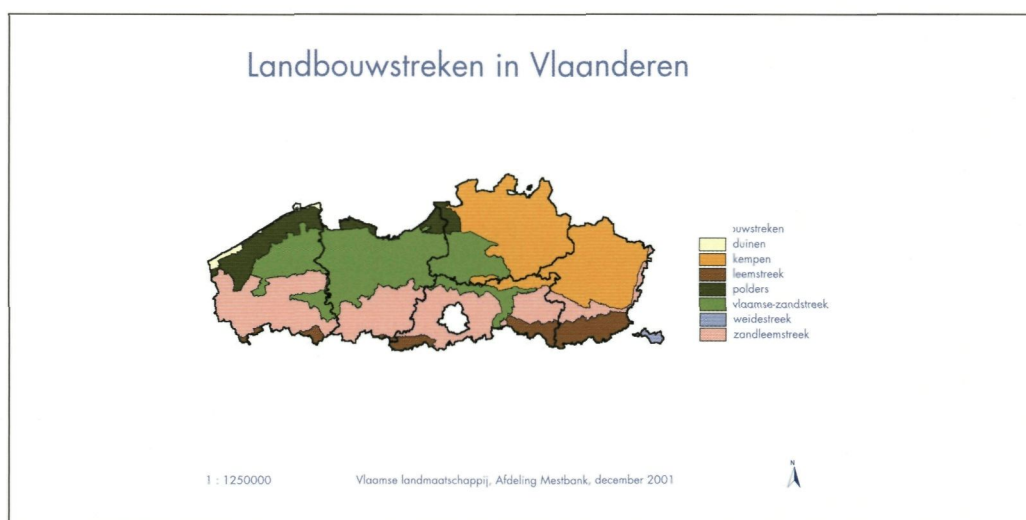

Figuur 1: Evolutie van de oppervlakte (1000 ha) cultuurgrond in Vlaanderen (1975 – 2000)

Ook al is Vlaanderen slechts 13.522 km² groot, toch zijn er grote landschapsverschillen al naar gelang de teelt, de bodem en de geografische en klimatologische verschillen. Vlaanderen telt 6 landbouwstreken:

- De Polders: zeer vruchtbare, moeilijk te bewerken klei; geschikt voor akkerbouwgewassen (granen en suikerbieten) en grasland (vleesvee);
- De Zandstreek: lichte, makkelijker te bewerken zandgronden; de belangrijkste gronden voor de sier- en groenteteelt; de Zandstreek is zeer verscheiden: zowel gemengde akkerbouwbedrijven als intensieve veehouderij komen er voor;

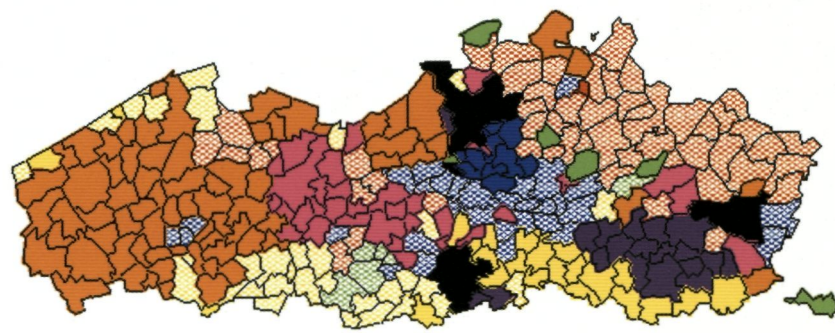
- De Kempen: arme, grovere en grootkorrelige zandgronden; de armste gebieden zijn ongemoeid gelaten, maar andere streken werden vruchtbaar gemaakt en zijn vooral intensief bewerkt voor de melkveehouderij;
- De Zandleemstreek: een zacht heuvelend gebied met zeer vruchtbare grond, geschikt voor graan en suikerbieten; in het oostelijk deel vindt men boomgaarden;
- De Leemstreek: een uitgestrekt, zeer vruchtbaar gebied dat zeer geschikt is voor akkerbouwgewassen;
- De Weidestreek: afwisseling van weiden op ondiepe kalkgronden en leisteenformaties en bosrijke zones.

Figuur 2: Kaart van de landbouwstreken en de provincies

De verschillende plantaardige en dierlijke productiesectoren hebben zich historisch ook in functie van de landbouwkundige mogelijkheden van deze landbouwstreken ontwikkeld. Bij de veeteelt komt de gespecialiseerde varkenshouderij het meest voor in West-Vlaanderen, de vetmesterij van kalveren in Antwerpen en de grootste gespecialiseerde melkveebedrijven vinden we terug op de zandgronden van de Antwerpse en Limburgse Kempen.

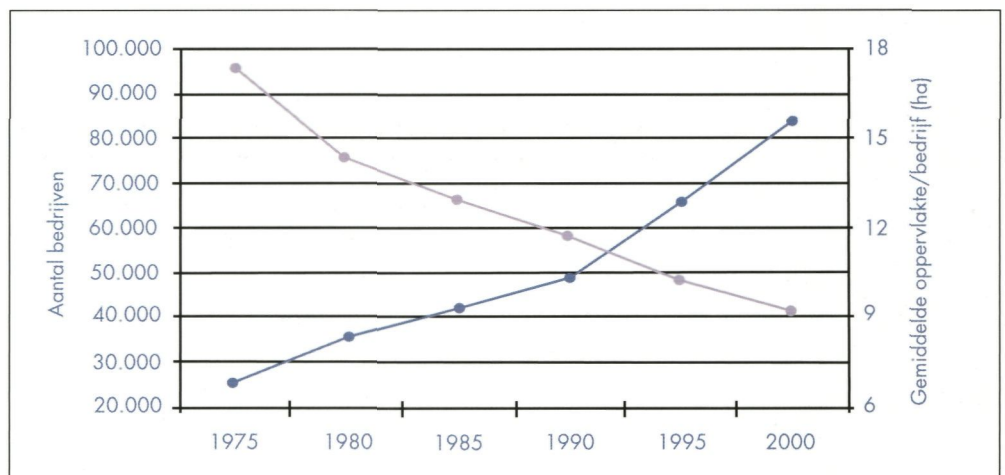
Binnen de akkerbouwsector overheersen drie teelten: granen, suikerbieten en aardappelen. Het areaal van deze teelten bevindt zich voornamelijk in de Polders, de Leemstreek en de Zandleemstreek. De groenteteelt in openlucht heeft zich de voorbije jaren sterk ontwikkeld in de regio rond Roeselare. Van oudsher is Klein-Brabant en de streek rond Mechelen de tuinbouwstreek. De sierteelt bevindt zich in de driehoek Antwerpen-Gent-Brussel. De fruitteelt kent het Limburgse Sint-Truiden als centrum en de streek rond Wetteren is gespecialiseerd in de boomkwekerij.

Figuur 3: Typologische landbouwactiviteitenkaart 1995

2.2 Evolutie van het aantal bedrijven

Het aantal landbouwbedrijven is de voorbije jaren sterk teruggelopen. In 1975 waren er nog 96.000, in 2000 rest minder dan de helft (41.047).

Figuur 4: Evolutie van het aantal bedrijven en de gemiddelde oppervlakte per bedrijf

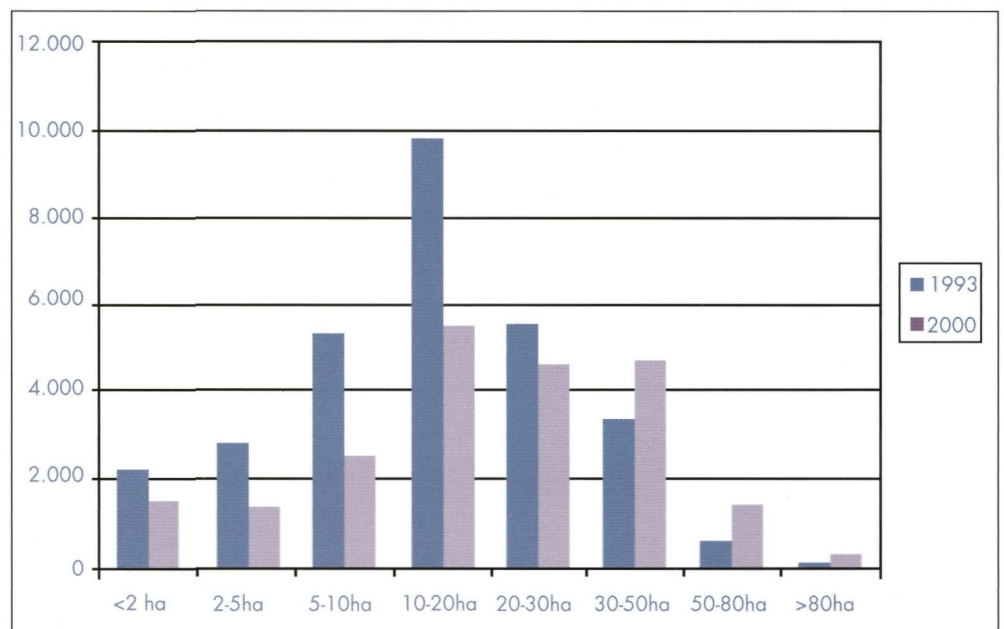
Van deze 41.047 bedrijven zijn iets meer dan de helft beroepslandbouwbedrijven. In de periode 1993-2000 nam dit aantal af met 36%. Het aantal beroepstuinbouwbedrijven en het aantal landbouwbedrijven in nevenberoep namen in diezelfde periode beide af met 25%.

Het aantal landbouwbedrijven daalt voortdurend, een trend die zich vermoedelijk zal doorzetten in de volgende jaren. In 2000 zijn 53,5% van de bedrijfshoofden immers ouder dan 50 jaar en slechts bij 15% van hen is er een vermoedelijke bedrijfsopvolger van 14 jaar of ouder.

Tabel 1: Verdeling van het aantal land- en tuinbouwbedrijven in 2000

Landbouwbedrijven (hoofdberoep)	21.933
Tuinbouwbedrijven (hoofdberoep)	5.373
Gelegenheidsbedrijven (nevenberoep)	13.299
Andere (onderzoekscentra, scholen, kloosters...)	442
Totaal	41.047

De specialisatie van de beroepslandbouwbedrijven heeft tijdens de negentiger jaren geleid tot verdere schaalvergroting. Driekwart van de bedrijven zijn gespecialiseerd en richten zich in hoofdzaak naar slechts één deelsector. Ook per streek zijn er tal van concentraties van teelten en dieren.

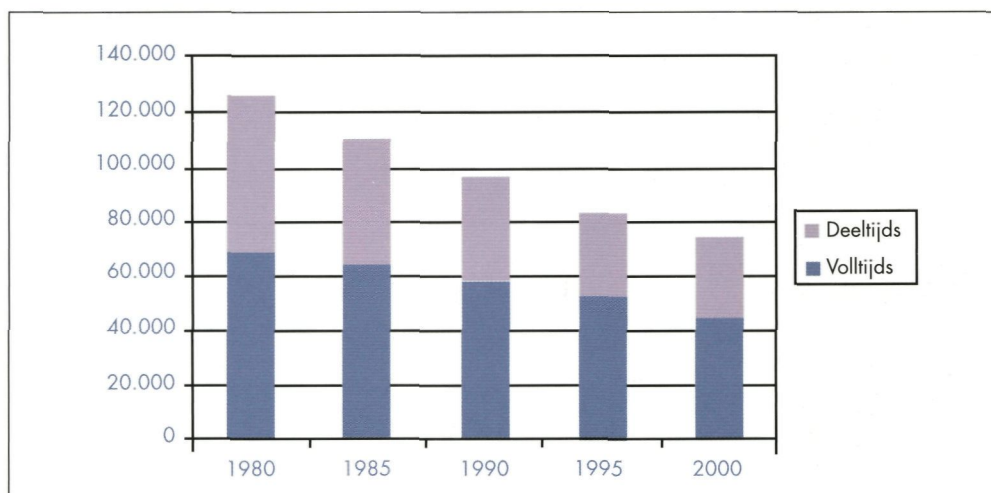
Figuur 5: Aantal beroepslandbouwbedrijven en hun bedrijfsgrootte in 1993 en 2000

2.3 Evolutie van de tewerkstelling

De Vlaamse landbouw wordt gekenmerkt door zijn familiaal karakter, d.w.z. dat de bedrijfsleider en zijn levenspartner al dan niet samen met één of meerdere kinderen het bedrijf uitbaten. Met uitzondering van de intensieve, gespecialiseerde veeteelt (vleesvarkens en pluimvee) zijn de bedrijven doorgaans ook eigenaar van de dieren en/of de gewassen.

Evenals het aantal bedrijven kent ook de tewerkstelling een gevoelige daling. De voorbije tien jaar is het totaal aantal arbeidskrachten verminderd met 22%.

- Het aantal voltijdse land- en tuinbouwers vertegenwoordigt 1,8% van de totale beroepsbevolking. Zestig procent van de 74.965 personen tewerkgesteld in de landbouwsector zijn voltijdse arbeidskrachten, één op drie is een vrouw.

Figuur 6: Evolutie van het aantal arbeidskrachten in de landbouwsector (1980-2000)

Een stabiel landbouwareaal gekoppeld aan een dalend aantal bedrijven en arbeidskrachten in de landbouw houdt een toenemende arbeidsproductiviteit in. Momenteel is er gemiddeld één arbeidskracht per 15,52 ha grond, een stijging met maar liefst 49% t.o.v. 1990.

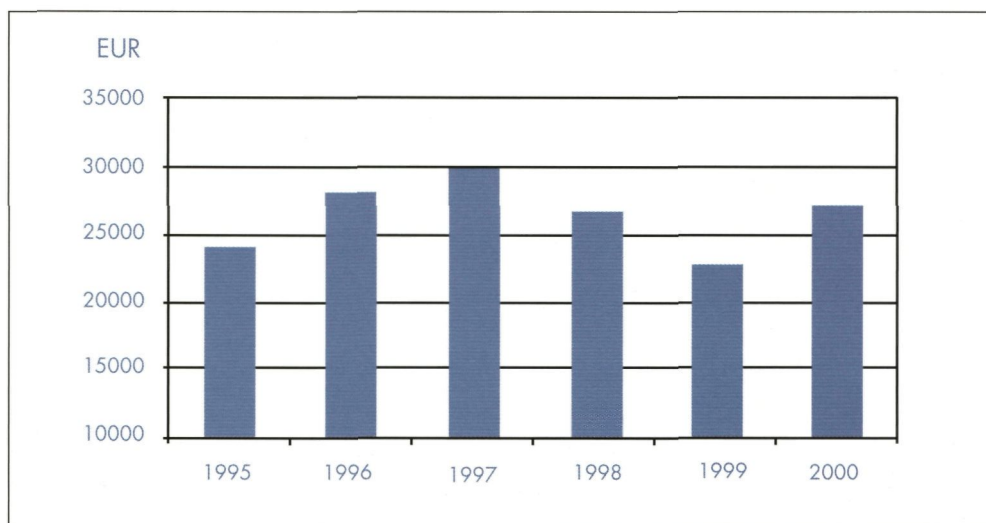
In 2000 wordt 560.626 ha of 88% van het landbouwareaal bewerkt door de 27.306 land- en tuinbouwbedrijven in hoofdberoep. Deze professionele land- en tuinbouwbedrijven zijn gemiddeld 20,53 ha groot.

2.4 Evolutie van het arbeidsinkomen in de landbouw

Het arbeidsinkomen van de landbouwers is het verschil tussen de eindproductiewaarde enerzijds en de aankoop van intermediaire producten (veevoeder, kunstmest,...) en afschrijving van investeringen anderzijds.

Door de schommelingen van de opbrengsten, de prijzen zowel aan productie- als consumptiezijde vertoont het gemiddeld landbouwinkomen geen regelmatige stijging. Ook de uitgaven kunnen schommelen door de evolutie van de prijzen van de intermediaire consumptie, van de intrestvoeten, ...

Het Centrum voor Landbouweconomisch Onderzoek (CLE) raamt het gemiddelde arbeidsinkomen per arbeidseenheid in de landbouw (exclusief tuinbouw) voor het jaar 2000 op 26.773 EUR. Dit inkomen kent sterke schommelingen per streek en per bedrijfstype.

Figuur 7: Evolutie totaal arbeidsinkomen (in EUR) per arbeidseenheid (1995-2000)

De bedrijven gespecialiseerd in mestvee en in gemengd rundvee hebben het laagste gemiddelde arbeidsinkomen over de periode 1995-2000. De varkenshouderijen scoren het hoogst, hoewel er zich sterke schommelingen voordeden tijdens deze periode.

Tabel 2: Evolutie van het arbeidsinkomen (EUR) opgesplitst per bedrijfstype (België, 1995-1999)

	1995	1996	1997	1998	1999	Gemiddeld 1995-1999
Akkerbouw	29.681	29.833	31.963	32.796	25.455	29.946
Melkvee (sterk gespecialiseerd)	19.398	18.044	23.022	22.050	20.740	20.651
Melkvee (matig gespecialiseerd)	14.783	14.135	17.292	17.195	16.097	15.900
Mestvee	7.095	8.759	14.951	19.511	15.503	13.164
Gemengd rundvee	12.434	11.726	17.261	18.532	17.164	15.423
Varkens	43.078	77.982	29.660	-9.719	35.324	35.265
Combinaties van gewassen	20.396	16.919	20.760	21.291	16.283	19.130
Combinaties van vee- & rundteelt	18.364	22.022	21.204	18.450	17.743	19.557
Varkens & rundvee	25.418	44.232	23.935	8.019	28.927	26.106
Akkerbouw & melkvee	17.469	16.769	19.582	23.150	15.994	18.593
Akkerbouw & ander rundvee	16.060	18.512	20.147	21.543	16.365	18.525
Akkerbouw & varkens	33.184	38.679	25.717	19.995	27.955	29.106

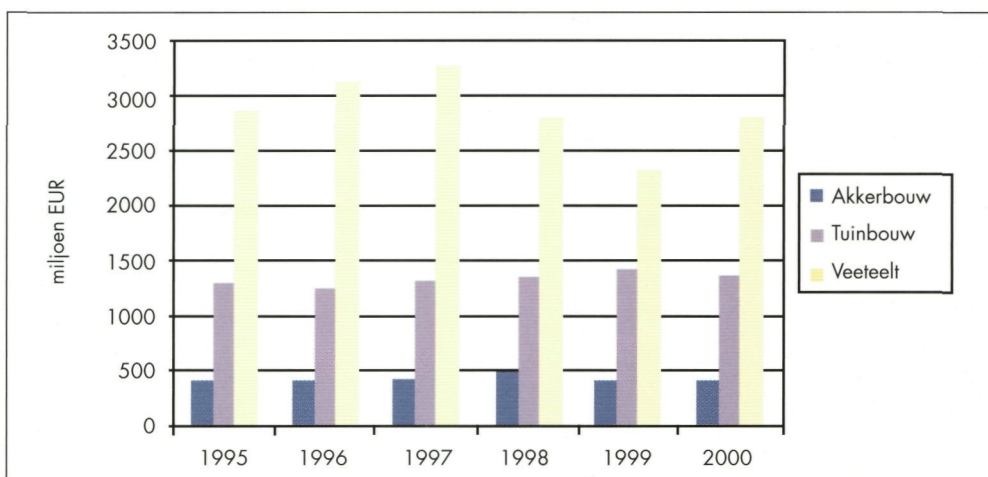
2.5 Productiewaarde, intermediair verbruik en toegevoegde waarde in de landbouw

De land- en tuinbouwbedrijven boeken samen een gemiddelde productiewaarde van 4,62 miljard EUR in de periode 1995-2000. De productiewaarde is de som van het intermediair verbruik en de toegevoegde waarde. De veehouderij is op dit vlak veruit de belangrijkste productiemethode. Met een gemiddelde omzet van 2,88 miljard EUR is ze goed voor 62% van de totale omzet gerealiseerd in de land- en tuinbouw. De tuinbouw en akkerbouw zijn tijdens de periode 1995-2000 goed voor respectievelijk 1.335 (29%) en 413 (9%) miljoen EUR.

Tabel 3: Gemiddelde productiewaarde van de landbouwsector in de periode 1995 tot 2000 (miljoen EUR en evolutie (2000 tov gemiddelde 1995-2000) in %)

	Gemiddelde 1995-2000	Evolutie 1995-2000
Akkerbouw	413	-7,6%
Tuinbouw	1.335	+7,9%
Veeteelt	2.876	-1,0%
Totaal	4.624	+0,9%

De omzet in de veehouderij is 30 miljoen EUR minder in 2000 dan de gemiddelde omzet in de periode 1995-2000. Er is wel een herstel van 513 miljoen EUR t.o.v. het dioxinejaar 1999. De akkerbouw doet het minder goed in 2000 en boekt een afname in de omzet van 24 miljoen EUR t.o.v. de gemiddelde omzet. De tuinbouw groeit jaar na jaar en realiseert in 2000 bijna 1/3 van de totale landbouwmomzet.

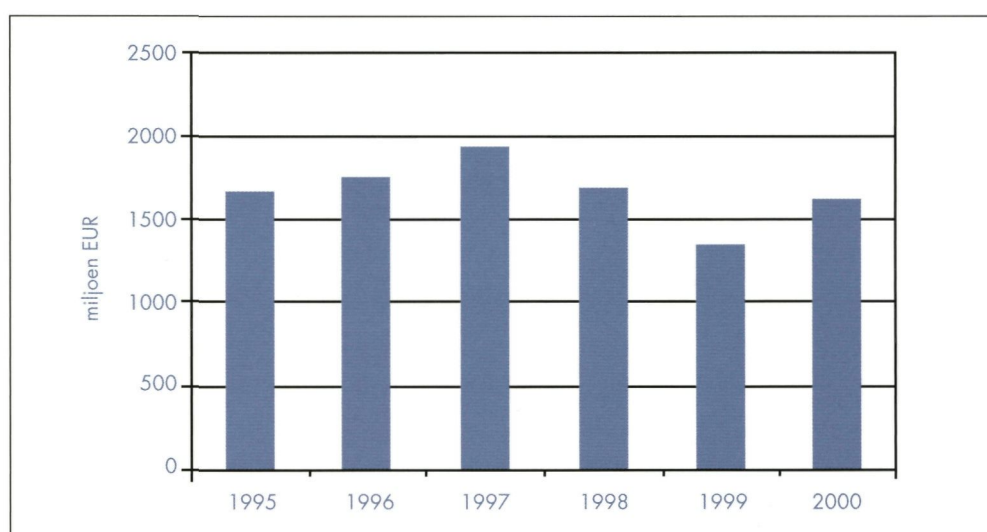
Figuur 8: Evolutie van de productiewaarden in land- en tuinbouw

De productieverhoudingen binnen de land- en tuinbouw vertalen zich ook naar het intermediair verbruik. Onder intermediair verbruik wordt de waarde verstaan van de goederen en diensten die van buiten de landbouw worden aangekocht en bijdragen tot de landbouwproductie. Gezien het belang van de veeteelt in de landbouw is het niet verwonderlijk dat het veevoeder veruit de belangrijkste kostenfactor is. In de tuinbouw spelen de energiekosten een belangrijke rol.

Tabel 4: Evolutie van het intermediair verbruik (miljoen EUR)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Veevoeders	1.549,3	1.591,5	1.596,4	1.512,2	1.368,4	1.502,2
Meststoffen	121,5	131,4	133,9	131,4	126,4	128,9
Energie	250,4	285,1	285,1	252,9	262,8	334,7

De bruto toegevoegde waarde (dit is het verschil tussen de productiewaarde en het intermediair verbruik) die de land- en tuinbouw creëert, kende een piek in 1997. Sindsdien nam ze af met een dieptepunt in het dioxinejaar 1999. In 2000 is er een gedeeltelijk herstel.

Figuur 9: Evolutie van de bruto toegevoegde waarde (miljoen EUR)

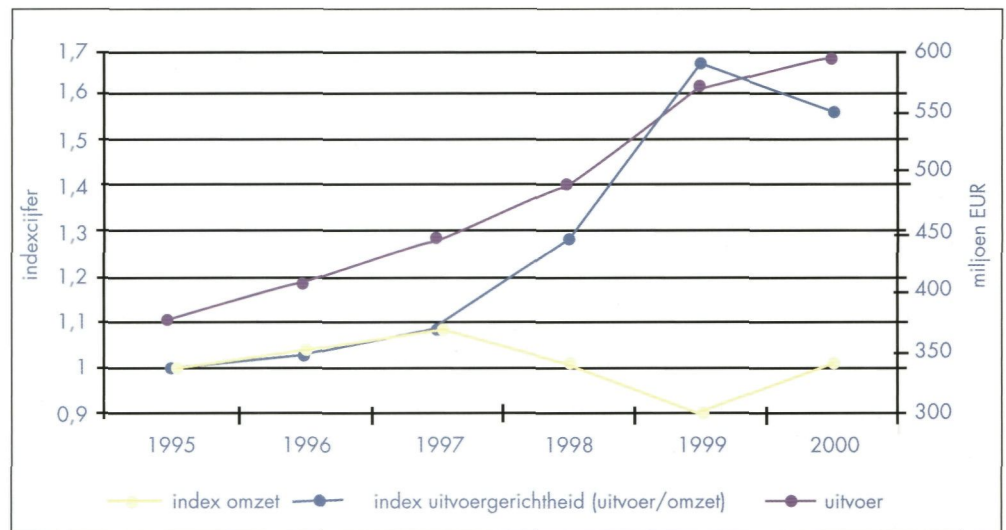
2.6 Kapitaal

De landbouw is zeer kapitaalsintensief. Om een gemiddeld landbouwbedrijf te doen draaien is er 625.000 EUR (1999-2000) kapitaal nodig, waarvan 78 % grondkapitaal (grond- en bedrijfsgebouwen). Van dat grondkapitaal pacht de boer 58% (voornamelijk gronden). De landbouwer heeft gemiddeld 33% van de percelen die hij bewerkt in eigendom.

Wat de boer zelf bezit (343.000 EUR) financiert hij voor 66% (227.000 EUR) met eigen middelen en voor 34 % met leningen (116.000 EUR).

2.7 In- en uitvoer

Vlaanderen kent een stijgende uitvoer van primaire landbouw- en visserijproducten (agrovoedingswaren niet meegerekend). De uitvoer van landbouwproducten nam gestaag toe sinds 1995, evenals de uitvoergerichtheid (aandeel van de uitvoer in de omzet). De belangrijkste handelspartners van Vlaanderen zijn Nederland, Frankrijk en Duitsland.

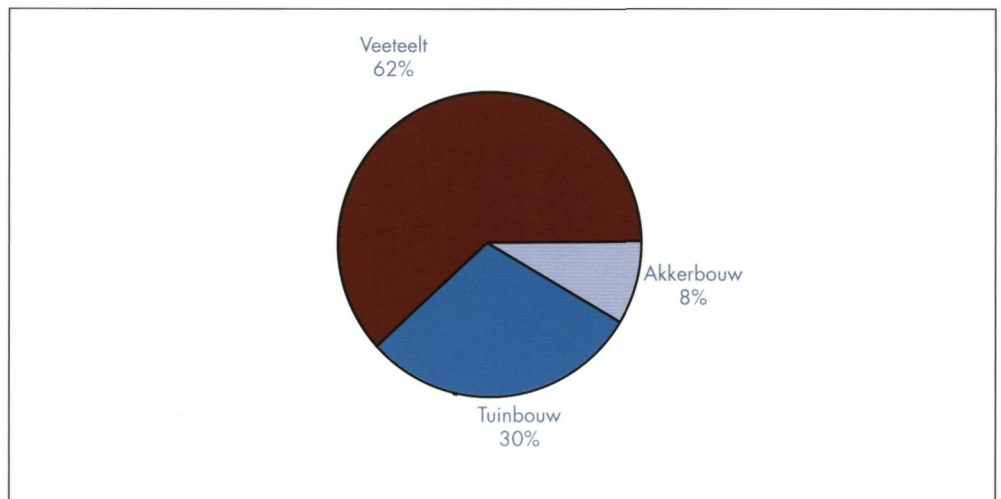
Figuur 10: Uitvoer primaire landbouwproducten (miljoen EUR), index van de omzet en uitvoergerichtheid (t.o.v. 1995) van de landbouw

Voor een groot aantal agro-voedingswaren kent België een overschot t.o.v. het inlands verbruik. Dit wordt uitgedrukt in de zelfvoorzieningsgraad (verhouding tussen geproduceerde en aangewende hoeveelheden). De productie van vlees, en vooral varkensvlees overtreft het inlands verbruik. Ook aardappelen, suiker, groenten en eieren kennen een overschot. Enkel voor granen en fruit is er een tekort.

Tabel 5: Evolutie van de zelfvoorzieningsgraad voor verschillende landbouwproducten in België (in %)

	1995	1999
Granen	49	54
Aardappelen	142	172
Suiker	204	162
Groenten	131	126
Fruit	87	77
Melk	137	111
Runds- en kalfsvlees	167	148
Varkensvlees	214	229
Pluimveevlees	129	159
Verbruikseieren	154	138

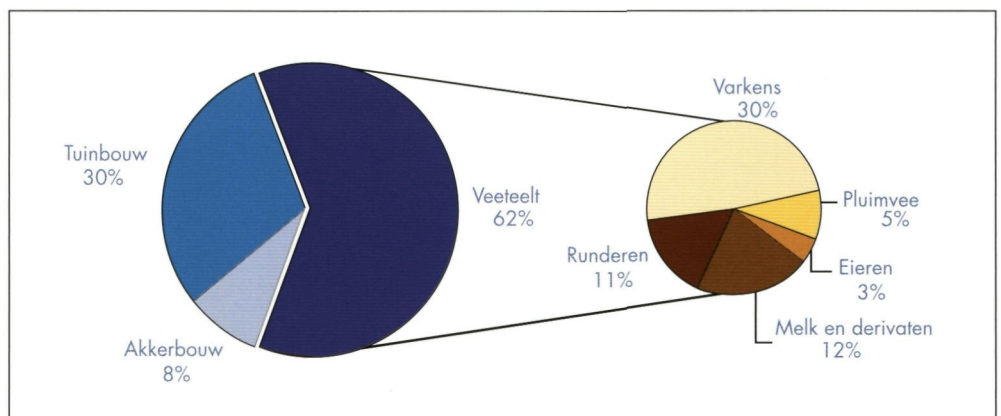
3 Economische karakteristieken van de land- en tuinbouwsectoren

Figuur 11: Verdeling (%) van de productiewaarde van de land- en tuinbouw in 2000

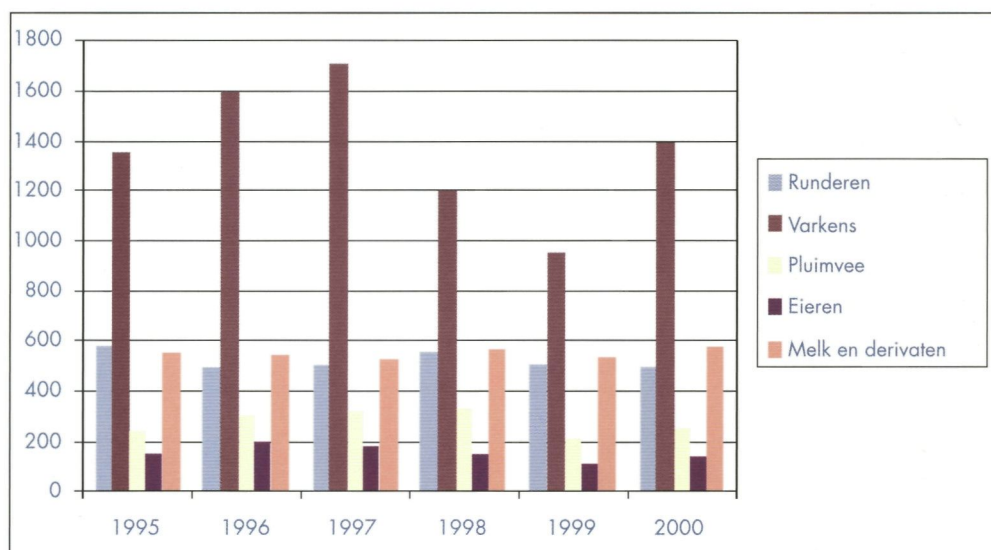
De totale productiewaarde van de landbouw bedraagt 4,62 miljard EUR in 2000. Meer dan de helft ervan is gerealiseerd door de veeteeltsectoren (62%), één derde door de tuinbouwsector en de rest door de akkerbouwsector. De Vlaamse landbouw was goed voor 2,9% van het totale Bruto Binnenlands Product van Vlaanderen in 1999.

3.1 De veeteelt

Figuur 12: Verdeling (%) van de productiewaarde van de veeteeltsectoren in 2000

De voornaamste veehouderijsector is de varkensteelt. Met een omzet van 1383,25 miljoen EUR is zij goed voor maar liefst 49% van de eindproductiewaarde in de veeteelt (2.813,60 miljoen EUR) in 2000. De productie van eieren en pluimvee is in 2000 samen goed voor circa 376,80 miljoen EUR. In 2000 neemt de rundvlees- en melkproductie respectievelijk 17% en 20% van de totale eindproductiewaarde van de veeteeltsector voor hun rekening.

Figuur 13: Evolutie van de productiewaarde in de veeteelt (miljoen EUR)

Tabel 6: Gemiddelde productiewaarde van de veeteeltsectoren in de periode 1995-2000 (gemiddelde in EUR en evolutie (2000 tov gemiddelde 1995-2000) in %)

	Gemiddelde 1995-2000	Evolutie 1995-2000
Runderen	516,86	-6,0%
Varkens	1.362,17	1,5%
Pluimvee	271,44	-11,4%
Eieren	149,56	-8,8%
Melk en derivaten	546,19	3,9%

3.1.1 Rundveehouderij

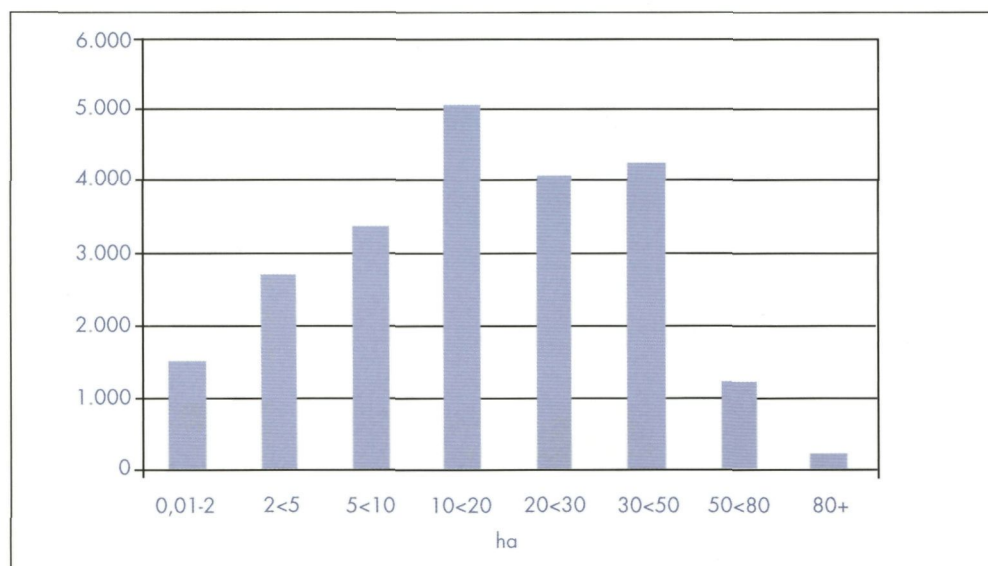

Op bijna 2/3 van alle landbouwbedrijven worden runderen gehouden. Hoewel de rundveehouderij daarmee de meest verspreide vorm van veehouderij blijft in Vlaanderen, daalt het aantal landbouwbedrijven waar runderen worden gehouden van 28.439 in 1995 tot 22.671 bedrijven in 2000. Deze dalende trend vindt men zowel terug in het aantal bedrijven met zoogkoeien als in deze met melkkoeien.

Ook het totaal aantal runderen daalt lichtjes. Hier dient opgemerkt te worden dat er een verschil is tussen het vee voor de melkproductie en het vee voor de vleesproductie. Het aantal zoogkoeien stijgt met 11% tussen 1995 en 2000 terwijl het aantal melkkoeien in diezelfde periode terugloopt met zo'n 10%.

Tabel 7: Evolutie van het aantal bedrijven en aantal dieren in de periode 1995-2000 (in absolute cijfers en %)

	Aantal bedrijven		Evolutie 95-2000	Aantal dieren		Evolutie 95-2000
	1995	2000		1995	2000	
Runderen	28.439	22.671	-20,30%	1.731.113	1.558.075	-10,00%
-waarvan met melkkoeien	12.569	10.407	-17,20%	380.559	342.742	-9,90%
-waarvan met zoogkoeien	14.164	12.469	-12,00%	182.065	203.057	11,50%

Figuur 14: Verdeling van het aantal rundveebedrijven in relatie tot de oppervlakte cultuurgrond van het bedrijf (2000)

De gemiddelde grootte van een Vlaams rundveebedrijf situeert zich tussen de 10 en de 20 ha. De laatste jaren is er een evolutie naar grotere bedrijven.

Melkvee

Tot het eind van de jaren zestig waren vlees- en melkproductie gezamenlijke activiteiten op rundveebedrijven in Vlaanderen. Runderen die niet geschikt waren voor melkproductie werden vetgemest met voedergewassen die op het bedrijf werden geproduceerd. Hiervoor werd gebruik gemaakt van bijproducten (bietenpulp) en laagproductieve graslanden. In 1950 werd in bijna 80% van de bedrijven melk geproduceerd.

In 1984 werd de melkquotareglementering ingevoerd. Dit wijzigde de structuur van de melkveehouderij en van de melkveebedrijven sterk. Het gemiddelde quotum in Vlaanderen bedraagt 173.000 liter per bedrijf in 2000. De grootste quotumhouders bevinden zich in de

provincies Antwerpen en Limburg.

Grasland en groenvoeders zijn de basis voor de rundveeproductie in Vlaanderen. Het voornaamste groenvoedergewas is maïs. De oppervlakte maïs nam in de periode 1990-1997 toe met 50.000 ha, terwijl deze van blijvend grasland met 67.000 ha afnam.

In België werd er in 1999 3,4 miljoen ton melk geproduceerd met een totale productiewaarde van 910 miljoen EUR. 535 miljoen EUR (58,8%) van deze omzet werd in Vlaanderen gerealiseerd. Het nationaal melkquotum bedraagt 3.310.431 ton, waarvan 3.140.696 ton leveringen en 169.735 ton rechtstreekse verkopen.

In het boekjaar 1999-2000 geeft een melkkoe gemiddeld 5.731 liter. Deze melk heeft een vetgehalte van 42,7 g/l en bestaat voor 53% uit wintermelk. De zuivelfabrieken kochten 92,5% van de totale melkproductie op. Slechts 1,3% wordt verkocht op de hoeve zelf. Deze hoefemelk brengt wel 4 eurocent meer op per liter dan bij verkoop aan de zuivelfabriek (0,34 t.o.v. 0,30 EUR).

Vleesvee

Sinds de melkquotaregeling is het aantal bedrijven dat zoogkoeien houdt, afgenomen. Het aantal zoogkoeien daarentegen nam toe. De aanwezigheid van het superbevelesde Wit-Blauw ras heeft hierbij een belangrijke rol gespeeld. Ook de vetmesting van jonge kalveren is een bedrijfstak die zich specifiek in de provincie Antwerpen heeft ontwikkeld. In 2000 zijn er 352 dergelijke bedrijven met een veebezetting van 12.964 dieren. Deze sector is volledig geïntegreerd door de producenten van kunstmelk en de slachthuizen.

De vleesveeproductie kampt reeds verscheidene jaren met moeilijkheden: zwakke prijzen, overproductie en dalend rundvleesverbruik.

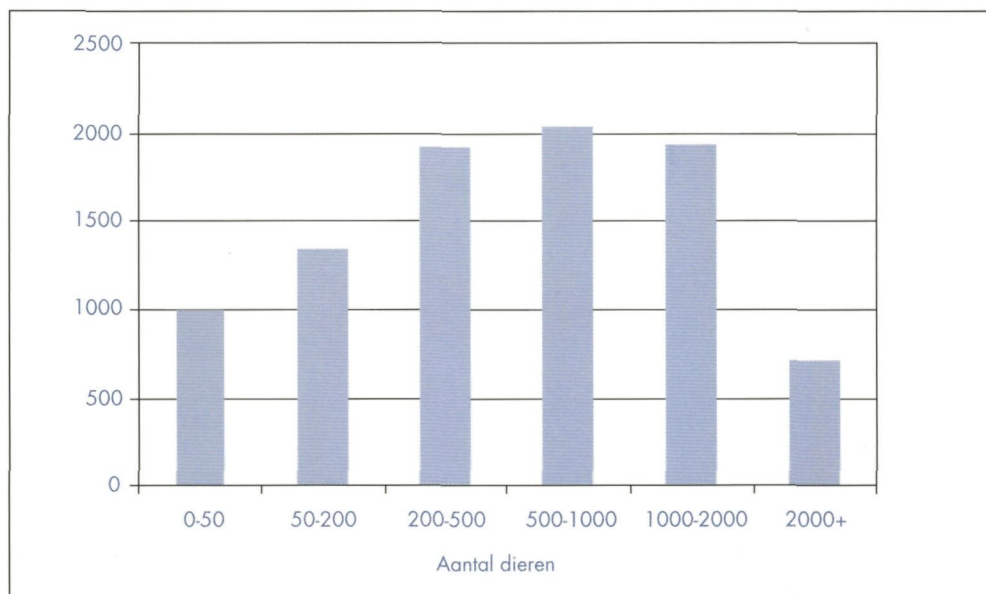
3.1.2 Varkenshouderij

De varkenssector is economisch de belangrijkste bedrijfstak binnen de land- en tuinbouw. Het is ook de bedrijfstak die het meest aan maatschappelijke kritiek bloot staat, vooral dan in verband met de mestproblematiek. De milieuproblemen, veroorzaakt door de intensieve varkenshouderijen en de niet-grondgebonden veehouderij in het algemeen, worden daarom via allerlei beleidsmaatregelen steeds meer geïnternaliseerd. Mestverwerking en inkrimping van de varkensstapel zullen dan ook blijvende financiële gevolgen hebben voor de varkenshouderijen. De varkensstapel omvat 7,3 miljoen stuks (721.000 zeugen, 4,5 miljoen vleesvarkens, 2,1 miljoen biggen en 14.270 beren) verspreid over 9.508 bedrijven. Op een gespecialiseerd zeugenbedrijf zijn er gemiddeld 136 zeugen, en op een vleesvarkensbedrijf telt men gemiddeld 605 dieren. Het aandeel van de grote varkensbedrijven is hoog, en neemt nog toe. Op 2.708 (28%) bedrijven worden maar liefst 4,8 miljoen dieren gehouden, zowat 66% van het totaal. Meer dan de helft van de productie situeert zich in de provincie West-Vlaanderen. Het aantal varkensbedrijven loopt de laatste jaren sterk terug, het aantal varkens blijft nagenoeg constant.

Tabel 9: Evolutie van het aantal bedrijven

	Aantal bedrijven		Evolutie 1995-2000	Aantal dieren		Evolutie 1995-2000
	1995	2000		1995	2000	
Varkens	11.338	8.940	-21%	6.990.977	7.051.094	+1%

Figuur 15: Verdeling van het aantal varkensbedrijven volgens aantal dieren in 2000

In de varkenshouderij, en dan vooral bij de productie van vleesvarkens komt er vrij veel contractteelt voor. De integratie varieert, gaande van levering van de biggen en het veevoeder tot de volledige financiering van het bedrijf, alsmede het opkopen van de slachtrijpe dieren.

In het boekjaar 1998-1999 bedroeg het gemiddeld bedrijfskapitaal van de varkenshouderij in België 84.904 EUR/AE (arbeidseenheid) en werd er 43.282 EUR/AE verlies gemaakt. Het arbeidsinkomen was gemiddeld gezien negatief: -9.717 EUR/AE. Na het dioxinejaar 1999 wordt in het boekjaar 1999-2000 opnieuw een positief arbeidsinkomen van 9.668 EUR/AE bekomen. Ondanks de inbegrepen dioxinevergoeding is dit nog 22.980 EUR/AE minder dan het gemiddelde van de 3 voorgaande boekjaren.

Tabel 8: Kengetallen van de Belgische varkenshouderij*

Aantal worpen/zeug/jaar	2,09
Aantal opgefokte biggen/worp	8,43
Aandeel voederkosten in % van het totaal	-aangekocht krachtvoeder 97,3
	-krachtvoeder eigen bedrijf 2,6

*: het gaat hier om bedrijven met meer dan 300 'omgerekende' varkens (jonge zeug = 1; mestvarken = 1; beer = 1,5; fokzeug = 2); vergoedingen i.v.m. de dioxinecrisis zijn niet inbegrepen.

De varkenshouderij is in het Europees landbouwbeleid een sector met lichte marktordening. Er is een basisprijs van toepassing. Bij bepaalde afwijking van deze basisprijs is interventie mogelijk.

3.1.3 Pluimveehouderij

De pluimveesector vertoont veel structurele gelijkenissen met de varkenssector. De productie is eveneens een bijna exclusieve activiteit van de provincies West-Vlaanderen en Antwerpen en is ook sterk geïntegreerd.

In België werden er in 1999 circa 3,7 miljard verbruikseieren geproduceerd met een totale productiewaarde van 117 miljoen EUR. 91,4% van deze omzet wordt in Vlaanderen gerealiseerd. De dioxinecrisis heeft in 1999 geleid tot een omzetverlies. De omzet daalde tot 107 miljoen EUR, 57 miljoen EUR minder dan het gemiddelde van de 4 voorgaande jaren. In 2000 is er een gedeeltelijk herstel tot 136 miljoen EUR.

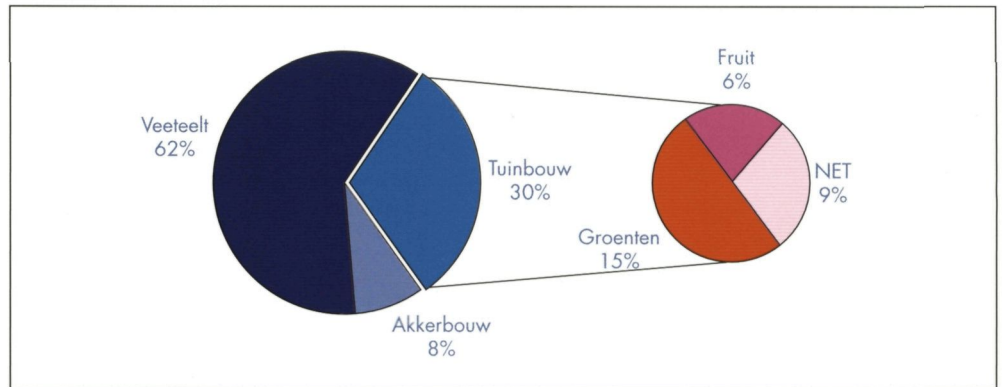
Ook de productie van braad- en soepkippen is een sterk geconcentreerde activiteit: 70% van de braadkippen zit op 35% van de bedrijven. De omzet was in 1999 goed voor 206 miljoen EUR. In 2000 zijn er 2.067 bedrijven met legkippen. De concentratie in de sector is vrij groot: op 422 bedrijven bevonden zich meer dan 99% van alle legkippen (circa 12 miljoen). Het aantal bedrijven met legkippen neemt af in de periode 1995-2000. Het aantal bedrijven met pluimvee voor de vleesproductie daarentegen neemt sterk toe in diezelfde periode, evenals het totaal aantal dieren.

Tabel 10: Evolutie van het aantal pluimveebedrijven en dieren

	Aantal bedrijven			Evolutie	Aantal dieren (x1000)		Evolutie
	1995	2000	1995 - 2000		1995	2000	
Vleeskippen (eendagskuikens niet inbegrepen)	1.236	1.417	+15%	19.523	23.737	+22%	
Leghennen al of niet op legouderdom	3.057	2.067	-32%	11.850	12.094	+2%	

Op Europees vlak geldt voor de pluimveesector een lichte marktordening. Er is geen interventie maar de uitvoer naar niet-EU-landen kan worden ondersteund met restituties.

3.2 De tuinbouw

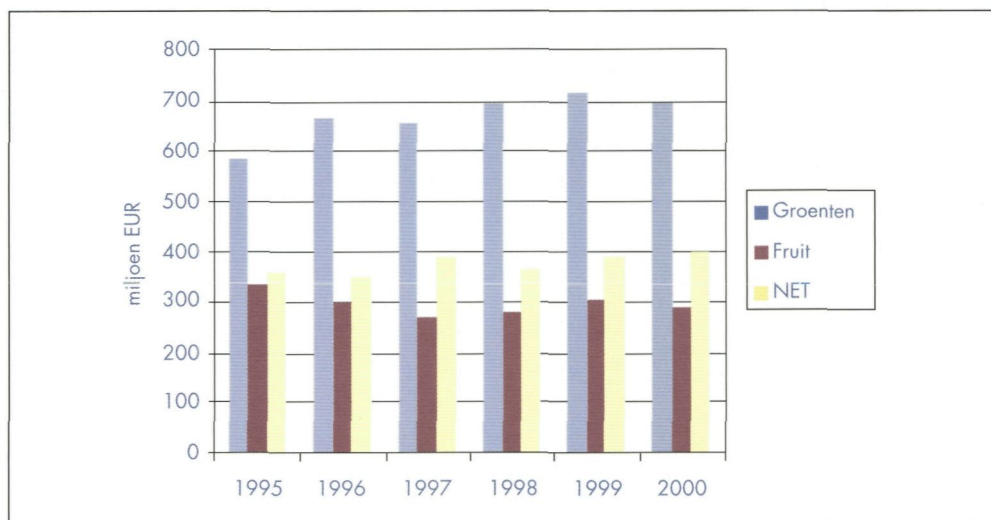

Figuur 16: Verdeling productiewaarden tuinbouw 2000

De tuinbouwsector neemt met 1.383 miljoen EUR bijna een derde van de totale productiewaarde van de land- en tuinbouw voor haar rekening. De groenteteelt zorgt voor 50,2 % van deze omzet en vormt zo de belangrijkste subsector. De laatste jaren kent de groenteteelt, samen met de subsector van de niet-eetbare tuinbouwproducten (sierteelt en boomkwekerijen), een gestadige groei. De fruitteelt die de kleinste subsector vormt, kent een kleine daling in omzet in vergelijking met 1995.

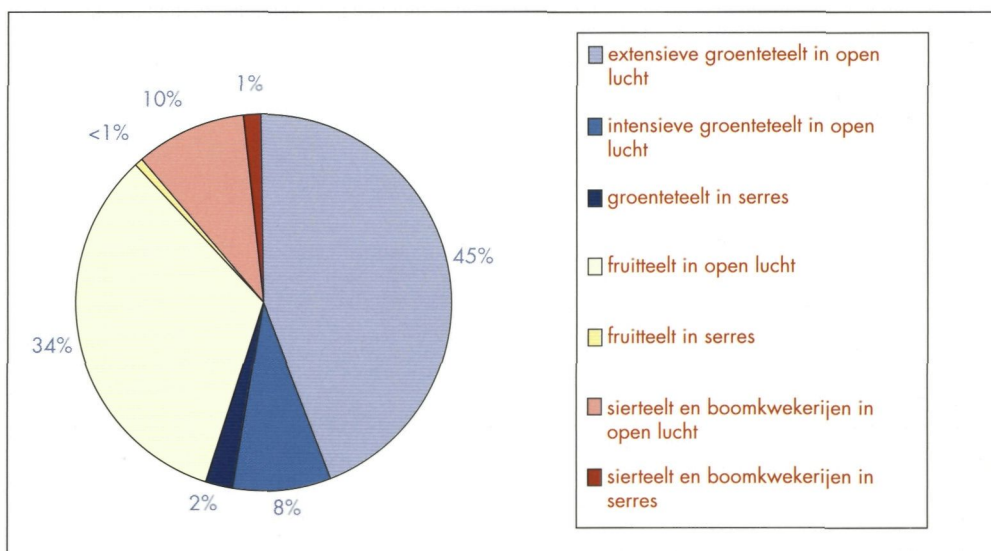
Tabel 11: Gemiddeld productiewaarde in de tuinbouw in de periode 1995 tot 2000 (in miljoen EUR en evolutie (2000 tov gemiddelde 1995-2000) in %)

	Gemiddelde 1995-2000	Evolutie 1995-2000
Groenten	669,73	3,6%
Fruit	288,80	-0,4%
Niet-eetbare tuinbouwproducten (NET)	376,80	6,6%

Figuur 17: Evolutie van de eindproductiewaarde in de tuinbouw

Wat betreft het areaal is de groenteteelt de belangrijkste. Met 25.883 ha neemt zij 55 % van de totale tuinbouwoppervlakte in. De niet-eetbare tuinbouwproducten nemen in verhouding tot hun productiewaarde een veel minder groot deel van het areaal in en vormen de kleinste subsector op dat vlak. Sinds 1995 is het totale tuinbouwareaal toegenomen. Het aantal bedrijven neemt globaal gezien af in deze periode. Deze daling geldt niet voor alle teelten: het aantal boomkwekerijen, bloemenbedrijven en aardbeibedrijven is zelfs toegenomen.

Figuur 18: De verdeling van het tuinbouwareaal in 2000

De tuinbouwsector in Vlaanderen wordt gekenmerkt door haar arbeidsintensief karakter. De totale tuinbouwsector biedt, omgerekend naar voltijdse jobs, werk aan 15.000 personen maar daar moeten ook de vele uren seizoensarbeid tijdens de oogst worden bijgeteld. De gemiddelde tewerkstelling op een beroepstuinbouwbedrijf bedraagt 2,82 arbeidskrachten en is het hoogst op champignonkwekerijen (6,3 arbeidskrachten) en gespecialiseerde glasgroentebedrijven (3,41 arbeidskrachten). Tuinbouwbedrijven zijn zeer sterk gespecialiseerd. Het totale productiepotentieel van de sector is heel ongelijk verdeeld: de 50% kleinste bedrijven vertegenwoordigen slechts 11,8% van het totale productiepotentieel terwijl de 10% grootste bedrijven instaan voor niet minder dan 40,8% van het productiepotentieel van de hele sector.

3.2.1 Groenteteelt

Zowel in waarde als in areaal is de groenteteelt de belangrijkste subsector binnen de tuinbouw. Hoewel ook hier het aantal bedrijven daalt, kent de groenteteelt in het geheel een groei. Omwille van een doorgedreven specialisatie leggen veel beroepsbedrijven zich toe op één teeltwijze met één of twee groentesoorten.

De groenteteelt in open lucht boekt een productiewaarde van 350 miljoen EUR op een areaal van bijna 25.000 ha. Iets meer dan de helft van de productie is bestemd voor de conserven- en diepvriesindustrie. Het gaat hierbij om erwten, bonen, wortelen, spinazie en bloemkolen. De belangrijkste teelten zijn witloof (107 miljoen EUR) en prei (87 miljoen EUR). De witloofteelt verliest de laatste jaren terrein.

De groenteteelt onder glas beslaat in 2000 een oppervlakte van 1.007 ha aan serres en boekt een omzet van een kleine 345 miljoen EUR. In 1999 domineerde de tomatenteelt met 216 miljoen EUR als omzet en kropsla volgde met 74 miljoen EUR. In de glastuinbouw is de specialisatie zonder twijfel het verst doorgedreven.

3.2.2 Fruitteelt

De fruitteelt in Vlaanderen bevindt zich voornamelijk in het Limburgse Haspengouw en het Vlaams-Brabantse Hageland en is dus erg streekgebonden. Het areaal fruitteelt in open lucht bedraagt bijna 16.000 ha, overwegend appelen (8.531 ha) en peren (5.073 ha). De opbrengst van appelen en peren is afhankelijk van weersomstandigheden waardoor de productiewaarde ook sterk varieert. Zo bedroeg de waarde van de nationale appeloogst in 1995 190 miljoen EUR, een jaar later nog 121 miljoen EUR en in 1999 slechts 91 miljoen EUR. Voor peren zijn de cijfers respectievelijk 74, 54 en 72 miljoen EUR.

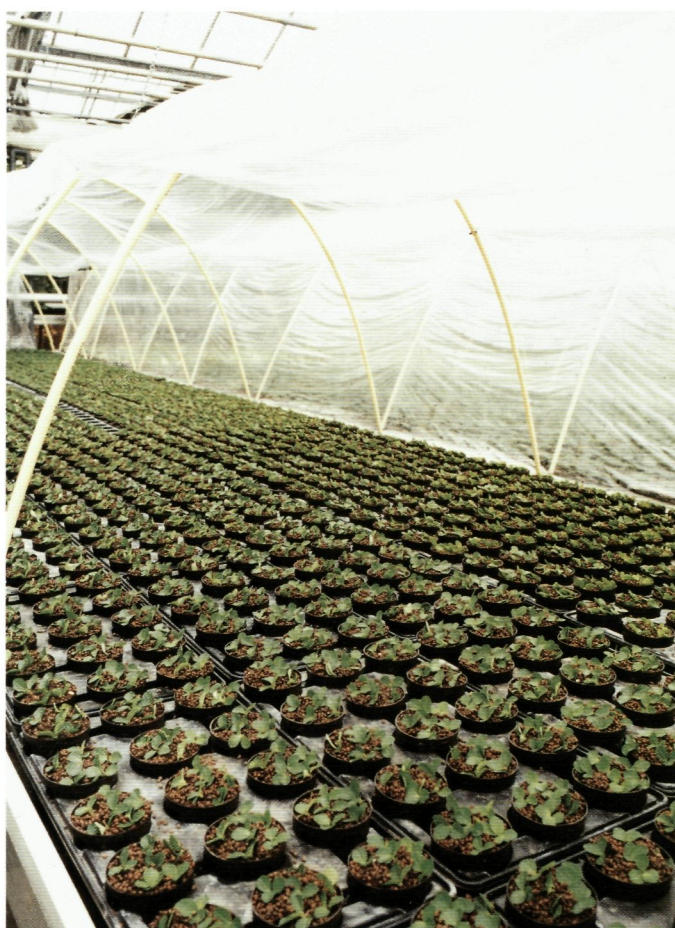
De overgrote meerderheid van de fruitbomen zijn laagstammen wat aanleiding geeft tot een intensivering en een verhoging van de opbrengst. Hoogstammige boomgaarden beslaan nog amper 450 ha en zijn dus bijna volledig verdwenen uit het landschap. Hoofdzakelijk gaat het dan om kerselaars en pruimelaars.

De teelt van aardbeien gebeurt meestal in bijberoep waardoor er relatief veel kleine bedrijven zijn met kleine teeltarealen. Het aantal bedrijven met aardbeienteelt in open lucht nam de voorbije jaren gevoelig af maar toch wint deze teelt nog aan belang aangezien het aantal grote bedrijven (>2 ha aardbeien) en het totale areaal sterk gestegen zijn. Het areaal aardbeien in Vlaanderen bedraagt 975 ha in open lucht en 176 ha in serres.

Ook de druiventeelt onder glas, een bijna exclusieve Vlaams-Brabantse aangelegenheid, mag niet worden vergeten. Deze teelt is sterk teruggelopen door invoer vanuit het zuiden en bedraagt momenteel nog slechts 18,8 ha serres. De gemiddelde leeftijd van de bedrijfsleiders op deze bedrijven is bovendien 61 jaar waardoor deze sector ten dode lijkt opgeschreven.

3.2.3 Niet-eetbare tuinbouwproducten

De sector van de niet-eetbare tuinbouwproducten is met een productiewaarde van 402 miljoen EUR groter dan de fruitteeltsector en kende de laatste jaren de grootste groei binnen de totale tuinbouw.

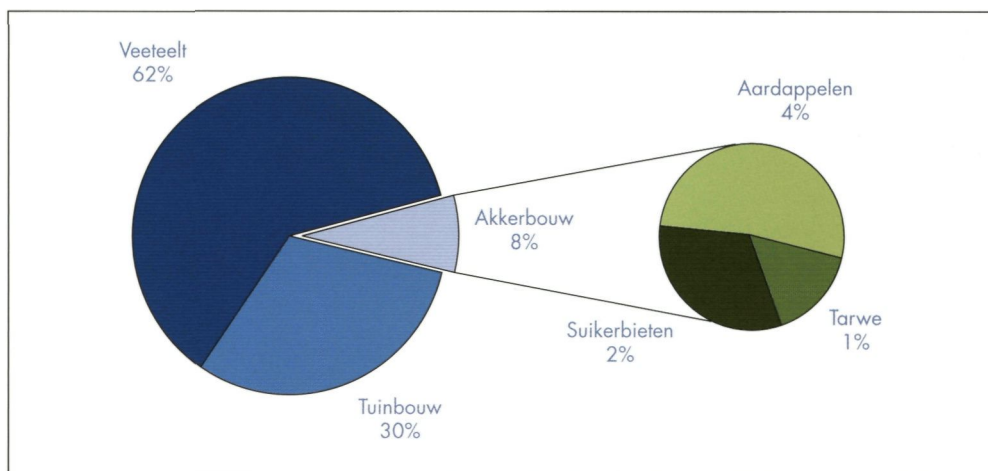
Binnen de sierplantenteelt zijn de belangrijkste teelten azalea, begonia, snijbloemen, chrysanten en perkplanten. De teelten in open lucht beslaan zo'n 1.127 ha, die in serres 630 ha. Azalea's en kasplanten zijn voornamelijk Oost-Vlaamse specialisaties, de overige teelten zijn meer verspreid over de provincies. Sommige bedrijven zijn hier weliswaar groentebedrijven die bijvoorbeeld chrysanten telen omdat ze teeltruimte onder glas ter beschikking hebben.

Vanuit het beleid worden initiatieven ondersteund in verband met milieuvriendelijkere sierteelt. De sierteler verbindt zich hiermee het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen te optimaliseren door registratie en het verminderen van het gebruik van deze stoffen. In ruil daarvoor ontvangt hij een jaarlijkse subsidie.

Een bloeiende bedrijfstak binnen de niet-eetbare producten zijn de boomkwekerijen. Deze teelten nemen meer dan 3.800 ha in beslag waarvan zo'n 70 ha onder glas.

3.3 De akkerbouw

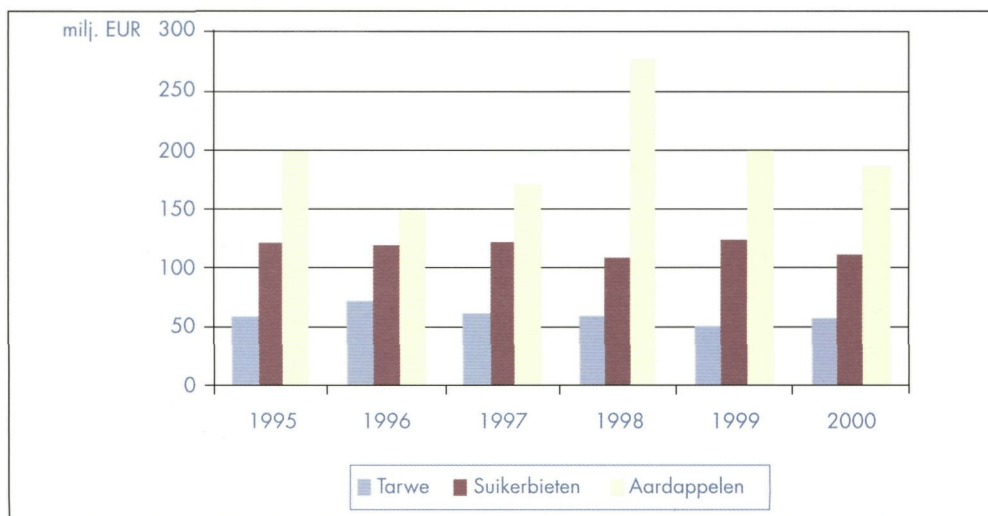
De akkerbouw is met 8% van de totale omzet de meer bescheiden sector binnen de land- en tuinbouw. De belangrijkste teelten zijn tarwe, suikerbieten en aardappelen, samen goed voor bijna 90% van de omzet. De totale productiewaarde van de akkerbouw in 2000 bedraagt 389,2 miljoen EUR, waarbij de productiewaarde voor aardappelen (186 miljoen EUR) en suikerbieten (112 miljoen EUR) gevoelig hoger lagen dan deze van tarwe (57 miljoen EUR).

Figuur 19: Verdeling van de productiewaarden akkerbouw (2000)

Tabel 12: Gemiddelde productiewaarde in de akkerbouw in de periode 1995 tot 2000 (gemiddelde in miljoen EUR en evolutie (2000 tov gemiddelde 1995-2000) in %)

	Gemiddelde 1995-2000	Evolutie 1995-2000
Tarwe	59,91	-4,8%
Suikerbieten	117,75	-5,3%
Aardappelen	196,66	-5,5%

Figuur 20: Evolutie van de eindproductiewaarden in de akkerbouw (miljoen EUR)

Eén derde van het landbouwareaal, ruim 219.766 ha (2000) is bestemd voor akkerbouw, met als belangrijkste teelten: granen (129.596 ha), suikerbieten (33.925 ha) en aardappelen (42.444 ha). Het akkerbouwareaal is verspreid over de Polders, de Leemstreek en de Zandleemstreek. Het akkerbouwareaal kent in de periode 1995-2000 een toename. Het aantal bedrijven nam in diezelfde periode, net als in de tuinbouw, af.

Tabel 13: Evolutie van het aantal bedrijven en het areaal akkerbouwgewassen (ha)

	Granen (voor de korrel)		Nijverheidsgewassen		Aardappelen (pootgoed uitgezonderd)	
	Aantal bedrijven	ha	Aantal bedrijven	ha	Aantal bedrijven	ha
1995	21.806	123.507	9.225	44.012	13.934	37.928
1996	19.784	114.829	8.974	43.949	13.416	40.599
1997	18.892	116.814	8.810	43.209	12.155	36.934
1998	19.407	127.783	8.632	41.961	11.809	39.461
1999	16.875	109.452	8.562	45.996	11.786	44.676
2000	18.807	129.595	8.375	43.586	11.127	42.443

3.3.1 Granen

Op 18.807 bedrijven wordt in 2000 129.596 ha graan verbouwd. De belangrijkste teelt is wintertarwe met 71.760 ha. In 2000 bedraagt de opbrengst 573.395 ton (7.990 kg per ha), de Polders boeken de hoogste graanopbrengsten met pieken tot boven de 10.000 kg per ha. De geraamde tarweproductiewaarde bedraagt in 2000 50 miljoen EUR. Een tweede belangrijke graanteelt is korrelmaïs met 34.033 ha, deze teelt kende een gevoelige uitbreiding tijdens de jaren negentig door het gebruik van maïs als voederteelt voor de varkenshouderij.

De opbrengst is in 2000 11 ton/ha voor vochtig geoogste maïs en 10,5 ton/ha voor droog geoogste maïs.

De gerstteelt is de voorbije 10 jaar gevoelig teruggelopen tot 12.343 ha. Wintergerst blijft de belangrijkste teelt en had een opbrengst van 6,8 ton/ha. De teelt van andere granen (haver, rogge, triticale en spelt) is eerder bescheiden.

De evolutie van de graanteelt is sterk onderhevig aan Europese verordeningen. Sedert 1962 leidde een prijs- en afzetgarantie tot overproductie. Wegens de onbetaalbaarheid van deze garanties wijzigde het beleid vanaf 1993 grondig: de graanprijs werd drastisch verlaagd en het graanareaal werd ingekrompen door verplichte braaklegging. Om het inkomensverlies te vergoeden ontvangen de telers een rechtstreekse oppervlaktesteun voor graan en braakgelegde grond. Het basispercentage voor de verplichte braaklegging is vanaf 2000 vastgesteld op 10% van de oppervlakte waarvoor premie aangevraagd wordt. De producent heeft tevens de mogelijkheid tot bijkomende vrijwillige braaklegging en mag op de braakgelegde grond gewassen verbouwen die bestemd zijn voor niet-voeding.

3.3.2 Nijverheidsgewassen

De belangrijkste nijverheidsgewassen (43.586 ha) in Vlaanderen zijn suikerbieten, chicorei, vlas, tabak, hop en oliehoudende gewassen. De suikerbietenteelt is veruit de belangrijkste met een areaal van 33.925 ha op 7.633 bedrijven welke samen 2,25 miljoen ton suikerbieten produceren (66,5 ton/ha). De winning van suiker uit bieten in Vlaanderen startte midden van de 19de eeuw. Tot in de jaren 1950 was de teelt zeer arbeidsintensief (manuele uitdunning, onkruidbestrijding en oogst). De geldende Europese marktordening, die prijsgarantie verbindt met productiequota, zorgt voor een vrij stabiele productie van suikerbieten.

De bescheiden vezelvlasteelt (4.851 ha) is vooral bestemd voor de textielnijverheid en voor de productie van behangpapier. De chicoreiteelt (3.679 ha) maakte reeds enkele jaren terug de overstap van koffiecichorei naar de zogenaamde suikercichorei (voor de productie van de zoetstof inuline). De hopteelt (voornamelijk in de omgeving van Poperinge) bestrijkt nog amper 246 ha en is zeer kapitaalintensief, arbeidsintensief en speculatief. Het tabaksareaal (streek van Wervik) is zeer beperkt (346 ha).

3.3.3 Aardappelen

De aardappelteelt is op het vlak van productiewaarde veruit de belangrijkste akkerbouwteelt van Vlaanderen. 42.443 ha aardappelen zijn in 2000 geplant door 11.127 bedrijven. Volgens het oogsttijdstip wordt de teelt ingedeeld in vroege aardappelen (10.043 ha), de halfvroege variëteit Bintje (25.560 ha) en late soorten (6.840 ha). De gemiddelde opbrengst bedroeg 44,5 ton/ha. De aardappelteelt is een "vrije" teelt, welke niet gebonden is aan Europese marktordeningen. Als gevolg hiervan kennen we van jaar tot jaar een erg variërend areaal. De productiewaarde (gemiddeld 197 miljoen EUR in de periode 1995-2000) kent gevoelige schommelingen, niet alleen wegens de schommelingen van het areaal, maar ook wegens de soms wisselende opbrengsten (weersomstandigheden) en aardappelprijzen. Tevens vereist de teelt een grote technische en economische kennis van de landbouwer, ondanks de vooruitgang van de genetica,

gewasbescherming en mechanisering.

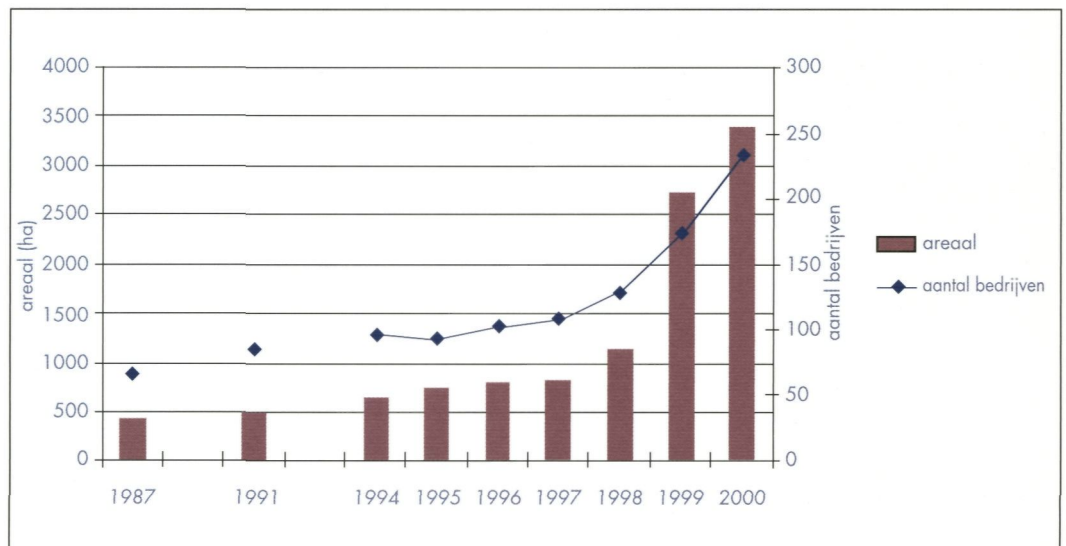
Ondanks het speculatief karakter is er sedert het begin van de jaren tachtig een trend tot uitbreiding van de aardappelteelt. Dit heeft vooral te maken met de vraag vanuit de groeiende aardappelverwerkende industrie die de aardappelen verwerkt tot frieten, vlokken, kroketten en chips. Met de industriële uitbreiding neemt ook de contractteelt in de sector toe.

3.4 Biologische landbouw

De biologische landbouw kende de laatste jaren in Vlaanderen een aanhoudende groei maar blijft zeer bescheiden. Op drie jaar tijd is het aantal bedrijven meer dan verdubbeld tot 231 in het jaar 2000. Het totale areaal bedraagt 3.393 ha. Hiermee vertegenwoordigt de biologische landbouw momenteel slechts 0,53% van de totale landbouwoppervlakte. Deze toename komt bijna uitsluitend vanwege de melkveehouderij. Voornamelijk in de groenteteelt blijft de groei achter.

Tabel 14: Overzicht van de biologische landbouwbedrijven

	1991	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Aantal bedrijven	85	95	93	102	107	128	172	231
Oppervlakte (ha)	493	640	739	791	820	1.126	2.723	3.393
Oppervlakte akkerbouw en grasland (ha)	296	353	443	452	474	713	2.238	2.904
Oppervlakte groenteteelt (ha)	117	161	168	179	184	232	290	304
Oppervlakte fruitteelt (ha)	80	126	128	160	162	181	195	185
Gemiddelde bedrijfsgrootte (ha)	5,8	6,74	7,95	7,75	7,66	8,8	15,83	14,69

Figuur 22: Evolutie biologische landbouw in Vlaanderen

Wat het aandeel van de verschillende teelten betreft, beslaan weiden met 65% van het totaal de grootste oppervlakte. Dit komt omdat het premiestelsel voor biologische landbouw vooral aantrekkelijk is voor extensief grasland. Voor intensievere landbouwsectoren staat deze bio-steun niet in verhouding met de opbrengstderving en investeringskost die omschakeling naar biologische landbouw met zich meebrengt.

Eind 2000 zijn er in totaal 88.214 biologisch gecontroleerde dieren in Vlaanderen. Omgerekend naar grootvee-eenheden is dit 5.260 GVE waardoor binnen de biologische sector een veebezetting van 1,55 GVE/ha bestaat. Dit betekent dat er in Vlaanderen een biologische mestproductie is om alle biogrond met 132 kg N/ha te bemesten. Wat de verhouding van biologische dieren tegenover het totaal aantal dieren betreft, blijkt dat enkel voor schapen en geiten het percentage al behoorlijk lijkt. De meer intensieve productiesectoren (varkens en pluimvee) zijn onbestaande binnen de bio-landbouw.

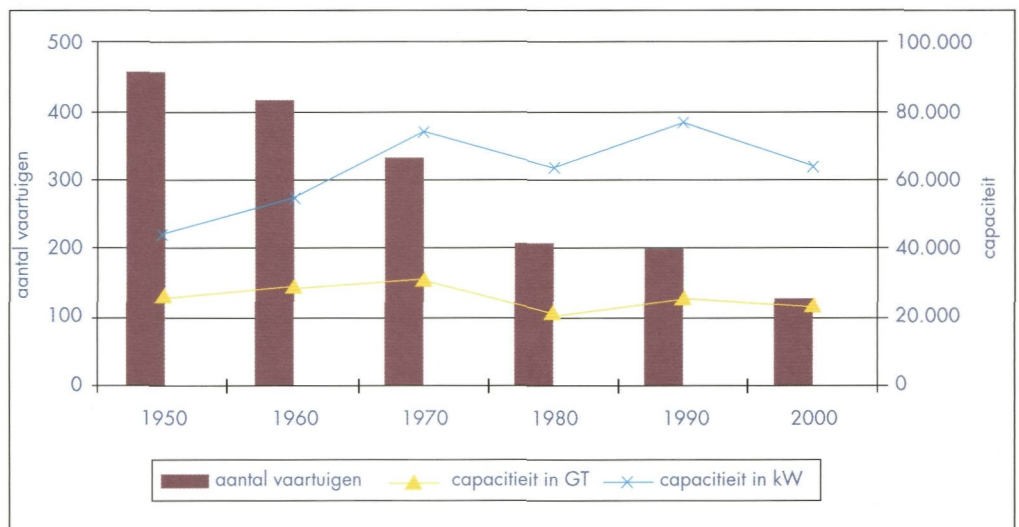
Intussen blijft de vraag naar biologische producten in Vlaanderen het aanbod overstijgen. Het gevolg is dat er een belangrijke import is van bioproducten uit landen die reeds langer de biologische productiemethode hebben ondersteund of waar biologische landbouw op een grotere schaal plaats vindt. In België steeg de omzet van de biologische sector tussen 1997 en 2000 van 61,97 miljoen EUR naar 148,74 miljoen EUR. Dankzij de grootwarenhuizen groeit de afzetmarkt. Dat is nog altijd niet meer dan 1% van de totale verkoop van voeding. Eén derde van de geleverde biologische groenten en fruit gaat momenteel naar de grootwarenhuizen. Een deel van de productie wordt afgezet via groenteabonnementen, terwijl het grootste deel rechtstreeks wordt verkocht aan de consument. Dit garandeert een grotere toegevoegde waarde voor de producent.

Wat het ondersteunend beleid betreft, worden op Vlaams niveau een aantal initiatieven genomen die een beter kader moeten creëren om de biologische productie te stimuleren. Het gaat hierbij om een ondersteuning van productie, afzet, promotie, begeleiding, vorming en tewerkstelling. De bedoeling is dat deze beleids optie een 'groene' draad vormt in het ganse landbouwbeleid en dus in elk deelaspect ervan als horizontale maatregel voorkomt.

4 De visserijsector

4.1 Economische karakteristieken van de visserijsector

De vissersvloot heeft doorheen de jaren een sterke evolutie en specialisatie ondergaan naar de boomkorvisserij. Ze bestaat voornamelijk uit kleine rederijen en heeft een eerder familiaal karakter. De totale werkgelegenheid in de vissersvloot en de viskweek bedraagt 1.622 arbeidskrachten in 1999. Hoewel het aantal vaartuigen de laatste jaren gedaald is, kunnen we toch een stabilisatie van de capaciteit in Gigaton (GT) en kW vaststellen omwille van een snelle verhoging van het gemiddeld vermogen en tonnenmaat.

Figuur 24: Evolutie van de Vlaamse vloot: aantal vaartuigen en capaciteit uitgedrukt in GT en kW

De aanvoer van zeevis door de eigen vaartuigen bereikt in 2000 een dieptepunt met nauwelijks 17.850 ton aangevoerde vis in onze vissershavens. Waar bij het begin van de jaren 1990 de toename van aanlandingen in het buitenland een belangrijke negatieve invloed had, zijn het de laatste jaren de gedaalde quota die een negatief effect hebben op de eigen aanlandingen.

Waar de daling van de aanvoer in het verleden niet direct aanleiding gaf tot hogere prijzen, zijn deze met enige vertraging in de afgelopen jaren dan toch sterk gestegen. Dit is geen garantie voor een betere rendabiliteit van de rederijen, gezien de stijging van de brandstofprijzen.

Ondanks de daling van de aanvoer resulteert de stijging van de visprijzen in de laatste jaren in een hogere omzet, met een topjaar in 2000.

Tabel 15: Evolutie van de hoeveelheid aangevoerde vis (ton), de visprijzen (EUR/kg) en de aanvoerwaarde van de vis (miljoen EUR) in de periode 1990-2000

	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Aanvoer vis (ton)							
- waarvan in eigen havens	30.769	20.519	20.200	19.317	18.144	18.205	17.580
- waarvan in vreemde havens	6.772	10.583	6.925	7.496	9.031	8.262	8.942
- totaal	37.541	31.102	27.125	26.813	27.175	26.467	26.522
Visprijzen (EUR/kg)							
- waarvan in eigen havens	2,40	2,56	3,06	3,52	3,42	3,39	3,56
- waarvan in vreemde havens	2,11	2,15	2,47	2,63	2,70	2,94	2,92
- totaal	2,35	2,42	2,91	3,34	3,19	3,25	3,34
Aanvoerwaarde vis (in miljoen EUR)							
- waarvan in eigen havens	73,80	52,61	61,82	67,96	61,96	61,66	62,54
- waarvan in vreemde havens	14,28	22,82	17,13	19,69	24,37	24,34	26,14
- totaal	88,08	75,43	78,95	87,65	86,33	86,00	88,67

De belangrijkste aanvoer van vis in Vlaanderen betreft tong (29,02 miljoen EUR in 2000) en schol (8,23 miljoen EUR in 2000). De aanvoerwaarde van kabeljauw is na het goede jaar 1998 opnieuw gedaald met 1,93 miljoen EUR naar 4,41 miljoen EUR in het jaar 2000. Deze daling is grotendeels te wijten aan de lagere quota. De omzet van garnaal blijkt uiterst wisselvallig door de jaren heen (1,44 miljoen EUR in 2000).

Het kweken van vis in Vlaanderen wordt traditioneel alleen in zoet water bedreven. Amper een tiental beroepsbedrijven zijn actief en zorgen voor een productie van minder dan 250 ton. Macro-economisch beschouwd is de productie van vis dus verwaarloosbaar. Toch wordt recentelijk een vernieuwde belangstelling geconstateerd voor de aquicultuursector. Het gaat hier dan in de eerste plaats om de kweek in zout water in de kuststreek van o.m. tarbot, oesters en mosselen. Bovendien bezitten een aantal wetenschappelijke instellingen en privé-bedrijven in Vlaanderen ruim voldoende kennis over de productie en kweek van larven. In de toekomst kan dit wellicht leiden tot enkele productie-eenheden.

4.2 Visserij en milieu

De visserij is een activiteit die hoofdzakelijk in internationale wateren wordt uitgeoefend, en gekenmerkt wordt door de exploitatie van natuurlijke visbestanden. De milieuzorg in de visserij is er dan ook in de eerste plaats op gericht de bestanden te beschermen zodat een voldoende groot paaibestand wordt behouden, ten einde niet alleen het voortbestaan van de soort, maar ook een toekomstige rendabele exploitatie ervan veilig te stellen. Dit is de essentiële pijler van het EU-visserijbeleid. Hierbij worden totale vangsthoeveelheden per soort en per gebied vastgesteld (TAC's), die dan naar de diverse landen worden verdeeld als quota. Aansluitend wordt een maximale grootte van de diverse vissersvloten ingesteld en worden zgn. "technische maatregelen" voorzien (o.m. maaswijdte van de netten). In sommige gevallen worden ook bepaalde gebieden gesloten voor de visserij gedurende een bepaalde periode. Het sluitstuk van het visserijbeleid op het vlak van de bescherming van de bestanden is de controle op deze maatregelen, hetgeen door de diverse landen zelf wordt uitgeoefend.

De quota toegewezen aan de Vlaamse visserij betreffen voornamelijk vissoorten die op de bodem

leven. De visserijmethode die hiervoor wordt gebruikt is de boomkorvisserij. Deze methode is omstreden daar zij de zeebodem tot minstens 1-8 cm doorwoelt en zo leidt tot belangrijke verliezen onder bepaalde bodembewonende organismen. Tevens wordt ze gekenmerkt door een groot energieverbruik (motorbrandstof). Waar gezocht wordt om dit te verminderen zijn de mogelijke alternatieve methoden meestal minder goed geschikt wegens ofwel de beperktheid van ons kustgebied (warrelnetvisserij), ofwel onvoldoende selectiviteit en efficiëntie naar de doelsoorten toe. Toch wordt er, mede gezien de gestegen brandstofprijzen, meer en meer gezocht naar alternatieve energiezuinige methoden en naar vermindering van het energieverbruik bij de bestaande methoden.

5.1 Milieudruk vanwege de landbouw

Het feit dat de landbouwer de belangrijkste ruimtegebruiker is - in een nochtans dicht bevolkte en verregaand geurbaniseerde regio - leidt tot een specifieke relatie tussen landbouw en milieu in Vlaanderen.

Enerzijds is de landbouw gekenmerkt door een intensief gebruik van de landbouwoppervlakte als gevolg van een grote concurrentie voor de beschikbare ruimte en de daarmee onlosmakelijk verbonden hoge grondprijzen. Het hoge intermediair verbruik van energie, water, meststoffen, krachtvoeder en pesticiden leidt tot een hoge milieudruk.

Anderzijds leidt de versnippering van de landbouwruimte tot een hoger verontreinigingsniveau en maatschappelijke weerslag. Het verontreinigingsniveau blijft hoog omwille van de geringe "verdunding" van emissies in de compartimenten van het omliggend natuurlijk systeem. Tenslotte is er, door de verstrengeling van landgebruiksvormen, meestal een directe nabijheid van de bevolking en de natuur, die de gevolgen dan ook meer rechtstreeks ondergaan.

Naast het intrinsiek gebruik van de grondstoffen zelf (brongebruik van water en energie), bestaat de milieudruk uit emissies van nutriënten (N en P), van verzurende bestanddelen (NH_3 , NO_x (= NO en NO_2) en SO_2), van broeikasgassen (CH_4 , N_2O , CO_2) en van bestrijdingsmiddelen.

Nutriënten worden op de bodem voornamelijk onder de vorm van dierlijk mest en kunstmest aangebracht, wat een overschot op de bodembalans veroorzaakt. Daardoor is de landbouw voor 66 % verantwoordelijk voor de netto nutriënten-emissie (vermesting), voor 98 % van de totale NH_3 -emissie (verzuring), en voor 49 % van de totale belasting van het oppervlaktewater met stikstof (verontreiniging oppervlaktewater). Meer dan de helft van de mestoverschotten kunnen niet op een milieuverantwoorde manier in Vlaanderen worden gebruikt.

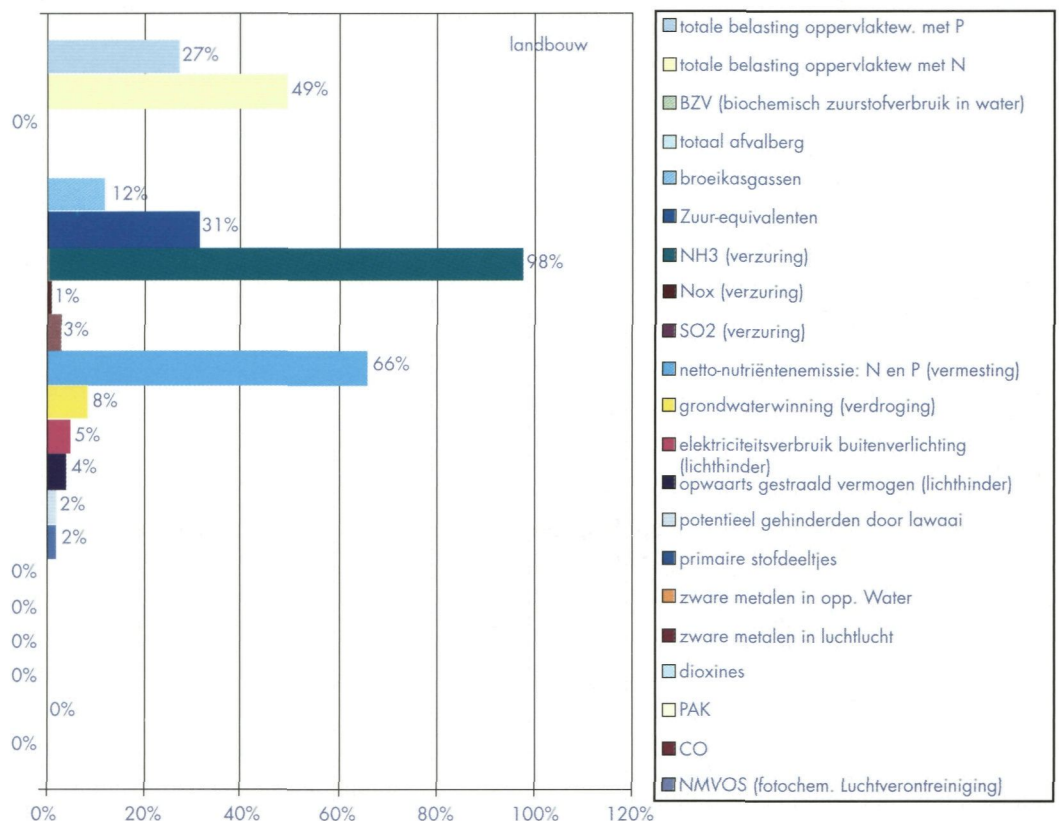
Voor België neemt de landbouwsector 38 % van het gebruik van bestrijdingsmiddelen op zich. Voor Vlaanderen zijn er nog geen gegevens beschikbaar. Vooral de akkerbouw neemt het grootste gedeelte voor zijn rekening, met name 43 %, gevolgd door de fruit- en sierteelt met 27 % (1998).

De glastuinbouw verbruikt 70% van de energie in de landbouw. Het energieverbruik is het afgelopen decennium gelijk gebleven en bedraagt 32.000 TJ (Terajoule). De nodige energie wordt opgewekt uit vloeibare brandstoffen (voor 80,2% in 1997), waardoor er emissie van koolstofdioxide en zwaveldioxide ontstaat.

De CO_2 -uitstoot uit de landbouw als gevolg van het gebruik van fossiele brandstoffen bedraagt 2.213 kton CO_2 in 2000. De deelsector "Glastuinbouw" heeft het grootste aandeel (76%) in de CO_2 -emissies. Methaangas (CH_4) komt in de landbouw vrij bij de verteringsprocessen van vee (herkauwers) en uit vergisting van alle soorten dierlijke mest. Via de spijsvertering is in 2000 108.941 ton CH_4 uitgestoten, waarvan 95 % afkomstig van runderen. Een gelijkaardige hoeveelheid (119.588 ton) kwam uit mest, waarvan 60 % uit varkensmest. In vergelijking tot de twee vorige emissieplaatsen is de CH_4 -uitstoot vanuit de landbouwbodem (akkers, weiden en boomgaarden) gering: iets meer dan 7.000 ton CH_4 per jaar of slechts 3 % van de totale emissie uit de landbouw. De rundveestapel is verantwoordelijk, rechtstreeks of via de mest, voor meer dan 60 % van de totale CH_4 -emissie uit de landbouw. Lachgas (N_2O) komt vrij uit de productie, opslag en toepassing van dierlijke mest, uit het gebruik van kunstmest en uit oogstresten op het land. Beiden zijn broeikasgassen, waardoor het aandeel van de sector landbouw in het broeikasgassenuitstoot 12 % bedraagt. De belangrijkste emissieplaats is de bodem met 25.017

ton N²O of 88 % van de totale lachgasemissie uit de landbouw. De directe emissie uit de bodem is voor meer dan driekwart een gevolg van het N-mestgebruik: 48% en 28% zijn respectievelijk afkomstig van dierlijke mest en van kunstmest. De mineralisatie van plantenresten draagt voor 17 % bij.

Water wordt gebruikt in de veestapel en glastuinbouw. In de periode 1991 - 1998 is het watergebruik in de landbouwsector met 3 % gestegen. Het aandeel van de landbouw in de grondwaterwinning is 8 %. Het waterverbruik door de veestapel (inclusief de reiniging van de stallen en melkhuysjes) wordt geraamd op 35,2 miljoen m³ in 1998. Meer dan de helft van dit volume water wordt aangewend door de rundveehouderijen. Varkens, pluimvee en overig vee verbruiken de rest. De irrigatie van gewassen is moeilijker in te schatten. In de glastuinbouw wordt het waterverbruik, dat nog enigszins neerslagafhankelijk is, op 17 miljoen m³ geschat.

Figuur 25: Relatieve bijdrage van de landbouwsector in verschillende milieuthema's

5.2 Milieumaatregelen in de landbouwsector

Het beleid naar de sector landbouw is terug te vinden in de thema's vermesting, verzuring, verontreiniging oppervlaktewater, milieugevaarlijke stoffen (bestrijdingsmiddelen), broeikasgassen.

Voortgaand op het belang van de dierlijke productie in de vermestingsproblematiek zijn reeds vanaf het begin van de jaren '90 diverse doelstellingen ter stabilisatie van de veestapel en afname van het dierlijke nutriëntenaanbod geformuleerd. Via een algemene regeling wordt voorzien om

aan de houders van een geldige lopende milieuvergunning voor de uitbating van een bestaande veeteeltinrichting, een stopzettingsvergoeding te verlenen, indien zij binnen een bepaalde termijn, op vrijwillige basis, volledig en definitief zullen stoppen met het houden van dieren of indien zij het voorbije jaar gestopt zijn. De stopzettingsvergoeding bedraagt 117,5 EUR per mestvarken en 389,7 EUR per zeug. Het stopzettingsdecreet varkenshouderij is er in 2001 gekomen. Medio 2001 hebben reeds 881 bedrijven met in totaal 21.000 zeugen en 300.000 vleesvarkens een aanvraag tot stopzetting ingediend.

Het gebruik van mest is onderhevig aan bemestingslimieten. Voor fosfaat geldt een maximale gebruiksnorm ongeacht of de nutriënten van dierlijke oorsprong of van kunstmest afkomstig zijn. Voor stikstof wordt een zogenaamd tussenschot gedefinieerd: naast een algemene maximale gebruiksnorm is tevens een specifieke limiet op kunstmest en op dierlijke mest gedefinieerd.

De verwerking van dierlijke mest zonder dat de restproducten in Vlaanderen achterblijven, is de belangrijkste beleids optie van de Vlaamse regering in het kader van het mestbeleid. Ten minste 50 % van het mestoverschot (40 miljoen kg fosfaat) moet worden verwerkt om de doelstellingen te behalen. In het Mestdecreet is sinds 1999 bepaald dat de grootste veeteeltbedrijven verplicht zijn een gedeelte van hun mestoverschotten te verwerken.

De vergunde hoeveelheid verwerkingscapaciteit voor varkensmest (800.000 ton) is slechts 25 % van de totale hoeveelheid varkensmest die in 2003 zou moeten verwerkt worden. Er zijn nog geen grootschalige installaties voor de verwerking van varkensmest gebouwd. De gebruikte technieken gaan meestal uit van een scheiding in een dikke en een dunne fractie, gevolgd door een compostering of verbranding van de dikke fractie en een doorgedreven zuivering van de dunne fractie. Voor de verwerking van de drogere pluimveemest zijn reeds 11 vergunningen afgeleverd, waarvan er 3 operationeel zijn. De meeste installaties zijn gebaseerd op een bijkomende droging van de kippenmest of een menging van de kippenmest met organisch materiaal tot een bodemverbeteraar. Deze kan dan geëxporteerd worden naar het buitenland. De totaal vergunde verwerkingscapaciteit voor pluimveemest bedraagt 524.000 ton. De vloeibare kalvergier, afkomstig van kalveren die worden gevoederd met melk om wit kalfsvlees te bekomen, wordt sinds 1993 verwerkt op de rioolwaterzuiveringsinstallatie van AQUAFIN op Antwerpen-Noord.

De ammoniakbeperkende maatregelen vertonen een sterke onderlinge samenhang. Het verminderen van de ammoniakemissie bij de productie (stal, wei) en de opslag van dierlijke mest leidt in het algemeen tot een grotere hoeveelheid ammoniakale stikstof in de mest, die bij het aanwenden alsnog kan vervluchtigen. Dit betekent dat maatregelen op het terrein van de veevoeding en huisvesting/opslag maar werkelijk effect hebben wanneer ten aanzien van de mestaanwending ammoniakbeperkende maatregelen zijn genomen. Verder is de kosteneffectiviteit van de mestaanwendingsmaatregelen met redelijke zekerheid in te schatten. Dit in tegenstelling tot ammoniakbeperkende maatregelen op het dealerterrein huisvesting waar emissie-arme stalsystemen in Vlaanderen nog in een prille onderzoeksfase verkeren.

Geleide bestrijding op basis van waarnemings- en waarschuwingssystemen vindt steeds meer zijn ingang in de landbouw en draagt bij tot een vermindering van het pesticidengebruik. Dit zijn systemen waarbij een verminderd en meer verantwoord gebruik van gewasbeschermingsmiddelen afgewogen wordt ten opzichte van een doelmatige bestrijding van de aantasting. Deze systemen zijn een antwoord op het milieuonvriendelijk kalenderspuiten.

Voor een aantal energiebesparende maatregelen voorziet de overheid in een samenwerking met de elektriciteits- en aardgasdistributiesector, subsidies en sensibiliseringsacties. Er zijn premies voorzien voor relighting, zonneboilers en warmtepompen van de elektriciteitsleveranciers. Ook zijn er financiële tegemoetkomingen voorzien voor energie-audits. De aardgasleveranciers geven in 2001 premies voor gasgestookte procestoepassingen, rechtstreekse aardgasverwarming van grote ruimtes, condensatietechnieken voor gebouwenverwarming en condenserende warmwatertoestellen. Ze kennen ook voor bepaalde energiebesparende toepassingen investeringssteun toe en er zijn aardgasprijsverlagingen voor warmtekrachtkoppeling (WKK).

6 Het Plattelandsontwikkelingsplan

De Plattelandsverordening (EU-Verordening 1257/99) bundelt een aantal reeds vroeger bestaande structurele steunmaatregelen (investeringssteun, steun aan jonge landbouwers, opleiding, uittreding) en vult deze verder aan. Ze verplicht de lidstaten van de EU om geïntegreerde programma's voor plattelandsontwikkeling op te stellen. Deze ontwikkelingsprogramma's moeten als doelstelling hebben: een sterke land- en tuinbouwsector tot stand brengen, het concurrentievermogen van het platteland verbeteren en het milieu en het landelijk erfgoed van Europa in stand houden. De milieumaatregelen in de landbouw zijn een verplicht onderdeel van deze programma's.

Het geïntegreerd plattelandsbeleid wordt meer geconcretiseerd in tien strategische doelstellingen:

- economische leefbaarheid van de land- en tuinbouwbedrijven ondersteunen door diversificatie en risicospreiding te bevorderen en de multifunctionele rol te ontwikkelen;
- bevorderen van kwaliteitsvolle productiemethodes die milieu-, en diervriendelijk en sociaal verantwoord zijn;
- versnelde ontwikkeling van verbrede activiteiten, biologische landbouw en van de markt van hoeveproducten;
- inschakelen van land- en tuinbouwers in de natuurontwikkeling binnen de agrarische structuur en daarbuiten binnen vooraf afgebakende gebieden;
- verder uitbouwen van een duurzaam bosbouwbeleid;
- bevorderen van de economische betekenis van de plattelandsgebieden door diversificatie van de plattelandseconomie;
- bevorderen van de medegebruikfunctie van de plattelandsgebieden;
- bevorderen van de leefbaarheid van de plattelandskernen;
- aandacht voor de integratie van kwetsbare bewonersgroepen op het platteland;
- omschakelen naar duurzaam waterbeheer.

Voor de uitvoering van het Plattelandsontwikkelingsplan 2000-2006 is in totaal 537,38 miljoen EUR voorzien, verdeeld over verschillende maatregelen.

Tabel 16: Financiële verdeling over de Plattelandsontwikkelingsmaatregelen (miljoen EUR)

Maatregel	Totale overheidsuitgaven	Waarvan EU-bijdrage
Investerings in landbouwbedrijven	94,49	23,62
Vestiging van jonge landbouwers	58,09	29,04
Opleiding	28,96	8,79
Gebieden waar specifieke beperkingen op milieugebied gelden	16,00	8,00
Agromilieupremies	51,66	25,83
Verwerking en afzet van producten	27,84	18,90
Bosbouw	31,44	15,72
Afzet van kwaliteitslandbouwproducten	3,20	1,93
Aanpassing en ontwikkeling van het platteland	33,54	8,60
TOTAAL*	537,38	204,12

* Inclusief de nog lopende vroegere maatregelen en de evaluatieacties.

Deze doelstellingen zijn uitgewerkt in de volgende negen maatregelen:

Maatregel 1: Investerings in landbouwbedrijven

De investeringssteun heeft tot doel een duurzame productiviteit te bevorderen via met name een economisch levensvatbare diversificatie van de agrarische activiteiten, vermindering van de overproductie en boven de minimumnormen uitgaande verbeteringen op het gebied van milieu, hygiëne en dierenwelzijn. De investeringen kunnen betrekking hebben op een multifunctionele en duurzame bedrijfsvoering in de landbouw, de beoefening van biologische landbouw, de omschakeling van bedrijven, de verbetering van onroerende goederen en bepaalde structurele verbeteringen.

Maatregel 2: Vestiging van jonge landbouwers

Deze maatregel heeft tot doel de opvolging door een jongere generatie en de overname van bedrijven te vergemakkelijken en daarbij een duurzame landbouw te bevorderen. Voorwaarden voor de steun zijn onder meer dat het betrokken bedrijf levensvatbaar is en dat de zich vestigende landbouwer voldoende beroepsbekwaamheid heeft.

Maatregel 3: Opleiding

Het betreft opleidingen op vier terreinen: conventionele landbouw (waarbij met name technieken voor duurzame landbouw zullen worden gedemonstreerd), omschakeling op biologische landbouw, bosbouw en de afzet van kwaliteitsproducten.

Maatregel 4: Gebieden waarvoor beperkingen op milieugebied gelden

Het hoofddoel is de beperking van het gebruik van hulpmiddelen bij de productie (extensief gebruik van grasland met ten hoogste 2 GVE/ha, een bemestingsverbod en een totaal verbod op het gebruik van vervuilende bestrijdingsmiddelen).

Maatregel 5: Agromilieupremies

Agromilieupremies worden toegekend aan landbouwers die zich ertoe verbinden om één of meer milieuvriendelijke maatregelen te treffen die verder gaan dan de toepassing van de goede landbouwmethoden. Het kan bij die maatregelen bijvoorbeeld gaan om: een groenbedekking in

de winter, mechanische onkruidbestrijding om het gebruik van bestrijdingsmiddelen te beperken, een geringer gebruik van bestrijdingsmiddelen en meststoffen, weidevogelbeheer, perceelsrandenbeheer, landschapsonderhoud, de ontwikkeling van plantkundig waardevolle graslanden en omschakeling op biologische varkenshouderij.

Het aantal beheersovereenkomsten dat in 2000 werd afgesloten staat vermeld in onderstaande tabel.

Tabel 17: Aantal afgesloten beheersovereenkomsten en oppervlakte beheersovereenkomsten (ha) in Vlaanderen in periode 1999-2001 (NR: niet relevant, NB: niet beschikbaar)

	Aantal			Oppervlakte		
	1999	2000	2001	1999	2000	2001
Groenbedekking in de winter	875	97	NB	5113	548	
Mechanische onkruidbestrijding	0	17	165		124	1194
Verminderd gebruik pesticiden en meststoffen in de sierteelt	0	90	NB		NR	NR
Genetische diversiteit	330	122	NB		NR	NR
Weidevogelbeheer		71	82		151	68
Perceelsrandenbeheer		122	254		3715	4745
Beheersovereenkomst water in het kader van het mestdecreet		12827	7512		17479	10401
Beheersovereenkomst natuur in het kader van het mestdecreet	875	165			1257	185
Aanleg en onderhoud van kleine landschapselementen	215	343			NR	NR
Totaal	1205	14436	8521		23275	16593

Maatregel 6: Verwerking en afzet van de producten

Het gaat erom de toegevoegde waarde van landbouwproducten waarvoor normale afzetmogelijkheden bestaan, te verhogen door steunverlening in de vorm van kapitaalpremies ter bevordering van met name milieubescherming, controle op de kwaliteit, aanpassing van de productie aan de markteisen, technologische innovatie of het gebruik van bij- en afvalproducten. De investeringen zullen geen vergroting van de productiecapaciteit tot gevolg hebben.

Maatregel 7: Bosbouw

Behalve op de bebossing van landbouwgrond is de maatregel - in het kader van de geïntegreerde plattelandontwikkeling - ook gericht op een aantal acties om de ecologische, economische en maatschappelijke waarde van de bossen te verhogen.

Maatregel 8: Afzet van kwaliteitslandbouwproducten

De producten waar het om gaat, zijn hoeveproducten, streekproducten en biologische producten. Met de maatregel wordt beoogd er door bewustmakingsacties, marktonderzoek, harmonisatie van de verkooppunten of een beter gebruik van de Europese labels toe bij te dragen dat de landbouwers de afzetmogelijkheden van deze producten beter kennen en gebruiken.

Maatregel 9: Bevordering van de aanpassing en de ontwikkeling van het platteland

Bij deze maatregel gaat het om vier doelstellingen: diversificatie van de agrarische of aanverwante activiteiten en realisering van andere inkomstenbronnen (nieuwe technologieën om de afstand

tussen producent en consument te verkleinen, plattelandstoerisme, projecten in de recreatieve sfeer); een betere integratie van de dorpen in het landschap; dorpsvernieuwing en -ontwikkeling en instandhouding van het landelijke erfgoed; specifieke projecten om de integratie van kwetsbare bevolkingsgroepen op het platteland te verbeteren en om in dunbevolkte gebieden de nodige voorzieningen te kunnen bieden.

7 Het Agro-Businesscomplex

De land- en tuinbouwsector staat niet alleen maar is volledig geïntegreerd in de maatschappij en de economie. Het begrip agro-businesscomplex verwijst naar land- en tuinbouw als producent van voedsel of grondstoffen voor de voedingsindustrie maar ook van basisproducten voor niet-voedingsdoeleinden of in mindere mate voor de scheikundige industrie. Deze sectoren bevinden zich stroomafwaarts van de land- en tuinbouw. Ook de stroomopwaarts gelegen sectoren, dit zijn de zogenaamde toeleveringssectoren en diensten zoals loonwerk en onderwijs, behoren tot het agro-businesscomplex.

7.1 De toeleveringssector

Stroomopwaarts vinden we de toeleveringssectoren en diverse diensten. Het intermediair verbruik en de afschrijvingen geven een goed beeld van de omvang van de toeleveringsindustrie. In 2000 bedraagt het intermediair verbruik 1.964 miljoen euro, waarbij de veevoerders (50%), energie (11%) en meststoffen (4%) de belangrijkste kostenfactoren zijn, naast gewasbestrijdingsmiddelen, diergeneeskundige producten, aankoop van vee, onderhoud en herstellingen.

De afschrijvingen van investeringen voor het jaar 2000 bedragen 404 miljoen euro. Op het machinepark van de 41.047 bedrijven blijken er 58.808 trekkers zijn, een gemiddelde van meer dan één per bedrijf.

Tabel 17: Aantal machines op de landbouwbedrijven

Trekkers	58.808
Ploegen	27.392
Aangedreven eggen	10.020
Zaaimachines	12.618
Spuitmachines	17.011
Maaimachines	14.679
Maaidorsers	2.398
Mengmesttanks	20.316
Aardappelrooimachines	1.423
Suikerbietrooimachines	549

Diverse investeringen worden ondersteund door het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds (VLIF). Deze VLIF-regelgeving kent een heroriëntering sedert 1 januari 2000, waarbij de grootste steun is weggelegd voor investeringen gericht op een landbouw met verbrede doelstellingen en duurzame landbouwmethodes.

Tabel 18: Investeringssteun toegekend in 2000 in het kader van de VLIF-steunregeling (in EUR)

Aankoop hoeve en woning	36.591.080
Bouw en verbetering landbouwbedrijfsgebouwen	24.145.045
Bouw en verbetering tuinbouwbedrijfsgebouwen	31.591.080
Andere bedrijfsverbeteringen	24.510.811
Verbreding en diversificatie	298.914
Aankoop materieel en vee	29.246.677

Milieu en dierenwelzijn	7.909.889
Coöperaties	834.245
Allerlei	630.393
Totaal	155.705.390

Naast de toeleveringsindustrie kunnen de land- en tuinbouwbedrijven beroep doen op een uitgebreide dienstensector. Hieronder vinden we de loonwerkers, veerartsen, overheidsdiensten, beroepsorganisaties, onderzoeksinstellingen, universiteiten, boekhoudbureaus, vormingscentra, financiële instellingen ...

7.2 De voedingsindustrie

Stroomafwaarts van de land- en tuinbouwproductie vinden we de voedingssector. Handel en verwerking en distributie zorgen ervoor dat de producten uiteindelijk onder één of andere vorm bij de binnen- of buitenlandse eindverbruiker terechtkomen.

Het merendeel van ons voedsel komt niet als landbouwproduct op tafel, maar onder een verwerkte vorm. De hedendaagse consument is bereid te betalen voor comfort, wat heel wat toegevoegde waarde oplevert voor de sectoren die zich stroomafwaarts van de land- en tuinbouwsector bevinden. De differentiatie in de consumptie van voedings- en genotsmiddelen neemt steeds verder toe, waarbij de consument steeds meer oog heeft voor de intrinsieke kwaliteit. BSE, de dioxinecrisis en mond- en klauwzeer hebben de noodzaak aan permanente kwaliteitscontrole verhoogd, waarbij de verdere optimalisatie van kwaliteitsbewakingssystemen het vertrouwen van de consument in de voedselketen dient te verhogen.

Als we er van uitgaan dat de Belgische voedingsindustrie voor ongeveer 70% een Vlaamse aangelegenheid is, kunnen we stellen dat de Vlaamse voedingsindustrie bij benadering een jaarlijkse omzet kent van 16,2 miljard EUR, welke een toegevoegde waarde levert van ongeveer 3,8 miljard euro bij een totale tewerkstelling van 60.000 werknemers.

7.3 Het thuisverbruik van voedingswaren en sierteeltproducten

Het marktonderzoeksbureau GfK volgt de voedingsaankopen van 3.000 Belgische gezinnen. 1.700 van deze gezinnen wonen in Vlaanderen. Het fruitverbruik zit de laatste jaren in de lift. In 2000 eet de gemiddelde Vlaming 87 kg fruit waarvan 20 kg appels en 5 kg peren. Naast pitvruchten vallen ook aardbeien en zuidvruchten zoals appelsienen, mandarijnen, bananen, kiwi en druiven in de smaak van de Vlaming. Het groenteverbruik blijft in Vlaanderen relatief stabiel en bedraagt in 2000 60 kg per hoofd. De tomaat is binnen het groenteverbruik de koploper met 10 kg per capita, gevolgd door wortelen, witloof, ajuin, bloemkool en sla. Daarnaast koopt de Vlaming gemiddeld 43 kg verse aardappelen en 104 broden. Voor beide producten noteren we de afgelopen jaren een stabilisatie na een jarenlange daling als gevolg van een aantal maatschappelijke tendensen zoals de gewijzigde leef- en werksituatie en de verminderde energiebehoefte.

Niettegenstaande de overvloedige negatieve berichtgeving in de pers blijft de Vlaming trouw aan zijn stukje vlees. Volgens het GfK-panel koopt de gemiddelde Vlaming in 2000 46 kg vlees en gevogelte onderverdeeld in 17% rundvlees, 24% varkensvlees, 20% kippenvlees en 24% vleesmengelingen. Daarnaast koopt de doorsnee Vlaming in 2000 16 kg vleeswaren. Binnen de vleeswaren gaat de voorkeur van de Vlaming voornamelijk uit naar gekookte hammen en naar rauwe of gerookte hammen.

Het totale verse visverbruik in Vlaanderen schommelt de voorbije jaren rond de 8 kg per capita per jaar. Schaal- en weekdieren hebben met 48% het grootste aandeel in het verbruik van verse vis in 2000. Verse zeevis en verse zoetwatervis hebben een aandeel van respectievelijk 36% en 16%. Binnen het verbruik van schaal- en weekdieren zijn mosselen de koplopers, bij zeevis is dit kabeljauw en bij zoetwatervis zalm.

De melkaankopen door de gezinnen kennen een daling in volume, maar een groei in besteding. Er is binnen de melkplas dus een duidelijke verschuiving van de gezinsaanbestedingen naar producten met toegevoegde waarde. In 2000 drinkt de gemiddelde Vlaming 64 liter consumptiemelk (vooral halfvolle melk) en 10 liter yoghurt. De boterconsumptie blijft met minder dan 2 kg per capita duidelijk achter op de margarineconsumptie, die 9 kg per capita bedraagt. De kaasconsumptie bedraagt in Vlaanderen 10 kg per inwoner. De harde kazen zijn veruit het belangrijkste kaastype met 62% van de kaasconsumptie. Daarnaast eet de doorsnee Vlaming jaarlijks 87 verse eieren.

De Vlaming besteedt gemiddeld 29,75 EUR aan sierteeltproducten. Snijbloemen zijn het grootste segment met 41 % van de sierteeltbesteding, gevolgd door kamerplanten met 18% en balkon- en perkplanten met 17%.

7.4 Bedrijfskolommen Vlees en Melk

De toeleveringssector voor de productie van vlees, melk en eieren bestaat voornamelijk uit de veevoederfabrikanten, de groothandel in granen, zaden en mengvoeders en de veterinaire diensten.

Binnen de bedrijfskolom vlees is de verwerking (slachthuizen, uitsnijderijbedrijven, ...) economisch een belangrijke sector. Bij de distributie zorgt de kleinhandel voor de hoogste toegevoegde waarde.

De Vlaming verbruikt steeds minder vlees (met uitzondering van pluimveevlees), waarbij vooral varkensvlees gekocht wordt, naast rundvlees en kippenvlees. De varkenssector is tevens zeer exportgericht wat blijkt uit een zelfvoorzieningsgraad van meer dan 200%.

Ongeveer 10% van de melkproductie wordt op het bedrijf zelf verbruikt. De overige 90% wordt opgehaald door de zuivelbedrijven voor verdere verwerking tot een uitgebreid assortiment zuivelproducten. De verwerking en groothandel zorgen voor het leeuwenaandeel van de toegevoegde waarde bij de afzet. De verwerking is traditioneel afgestemd op de productie van basisproducten zoals consumptiemelk, maar verschuift langzaam naar producten met een hoge toegevoegde waarde (chocolademelk, yoghurt, room, kaas, roomijs...). Ook het verbruik kende een zelfde verloop. De kaasproductie dekt slechts voor de helft het inlandse verbruik.

7.5 Bedrijfskolommen Akkerbouw en Tuinbouw

In de toeleveringssector voor de akkerbouw en tuinbouw vinden we de producenten van kunstmeststoffen en pesticiden, de vervaardiging en groothandel van machines en de loonwerkers.

Naast de traditionele akkerbouwteelten (granen, suikerbieten en aardappelen) vinden we in de afzetkolom akkerbouw tevens de verwerking en distributie van o.a. olie- en eiwithoudende gewassen en nijverheidsgewassen. Bij de verwerking en distributie is er een grote diversiteit van ondernemingen: bakkerijen, brouwerijen, maalderijen en producenten van veevoeders, zetmeel, koeken, chocolade, suiker, plantaardige oliën en vetten, koffie en tabaksproducten. Vooral de verwerkingsindustrie biedt een hoge tewerkstelling.

Granen worden verwerkt in de veevoedernijverheid, daarnaast gaat een deel naar menselijke consumptie en de industrie (zetmeel, brouwerijen,...). Voor de bevoorrading van baktarwe en brouwerijgerst is Vlaanderen aangewezen op het buitenland. De suiker- en aardappelsector kennen een hogere zelfvoorzieningsgraad en zijn dan ook exportgericht. Bij suiker gaat slechts 20% naar directe consumptie, een groot aandeel van de industriële verwerking gaat naar de voedingsindustrie (chocolade, frisdranken,...). Aardappelen worden bijna voor de helft verwerkt tot producten zoals voorgebakken frieten, aardappelvlokken en kroketten. Het verbruik van aardappelen is de laatste jaren ook gedaald door de opkomst van rijst en deegwaren.

Binnen de Afzetkolom Tuinbouw is de distributie de voornaamste sector, zowel op het vlak van tewerkstelling als toegevoegde waarde. Een groot deel van groenten en fruit worden via de veilingen verhandeld. De industrie verwerkt groenten en fruit voornamelijk tot conserven, diepvriesproducten en groente- en fruitsappen. Om te voldoen aan onze fruitbehoefte moeten we een beroep doen op het buitenland. Voor groenten kennen we een overschot waarbij de tomaten het Belgische exportproduct bij uitstek zijn. De meest verhandelde niet-eetbare tuinbouwproducten zijn de boomkwekerijproducten.

8 Lijst met figuren

Figuur 1:	Evolutie van de oppervlakte (1000 ha) cultuurgrond in Vlaanderen (1975 – 2000)	3
Figuur 2:	Kaart van de landbouwstreken en de provincies	4
Figuur 3:	Typologische landbouwactiviteitenkaart 1995	5
Figuur 4:	Evolutie van het aantal bedrijven en de gemiddelde oppervlakte per bedrijf	5
Figuur 5:	Aantal beroepslandbouwbedrijven en hun bedrijfsgrootte in 1993 en 2000	6
Figuur 6:	Evolutie van het aantal arbeidskrachten in de landbouwsector (1980-2000)	7
Figuur 7:	Evolutie totaal arbeidsinkomen (in EUR) per arbeidseenheid (1995-2000)	8
Figuur 8:	Evolutie van de productiewaarden in land- en tuinbouw	9
Figuur 9:	Evolutie van de bruto toegevoegde waarde (miljoen EUR)	10
Figuur 10:	Uitvoer primaire landbouwproducten (miljoen EUR), index van de omzet en uitvoergerichtheid (t.o.v. 1995) van de landbouw	11
Figuur 11:	Verdeling (%) van de productiewaarde van de land- en tuinbouw in 2000	12
Figuur 12:	Verdeling (%) van de productiewaarde van de veeteeltsectoren in 2000	13
Figuur 13:	Evolutie van de productiewaarde in de veeteelt (miljoen EUR)	13
Figuur 14:	Verdeling van het aantal rundveebedrijven in relatie tot de oppervlakte cultuurgrond van het bedrijf (2000)	15
Figuur 15:	Verdeling van het aantal varkensbedrijven volgens aantal dieren in 2000	17
Figuur 16:	Verdeling productiewaarden tuinbouw 2000	19
Figuur 17:	Evolutie van de eindproductiewaarde in de tuinbouw	20
Figuur 18:	De verdeling van het tuinbouwareaal in 2000	20
Figuur 19:	Verdeling van de productiewaarden akkerbouw (2000)	23
Figuur 20:	Evolutie van de eindproductiewaarden in de akkerbouw (miljoen EUR)	23
Figuur 22:	Evolutie biologische landbouw in Vlaanderen	26
Figuur 24:	Evolutie van de Belgische vloot: aantal vaartuigen en capaciteit uitgedrukt in GT en kW	28
Figuur 25:	Relatieve bijdrage van de landbouwsector in verschillende milieuthema's	33

9 Lijst met tabellen

Tabel 1:	Verdeling van het aantal land- en tuinbouwbedrijven in 2000	6
Tabel 2:	Evolutie van het arbeidsinkomen (EUR) opgesplitst per bedrijfstype (België, 1995-1999)	8
Tabel 3:	Gemiddelde productiewaarde van de landbouwsector in de periode 1995 tot 2000 (miljoen EUR en evolutie (2000 tov gemiddelde 1995-2000) in %)	9
Tabel 4:	Evolutie van het intermediair verbruik (miljoen EUR)	9
Tabel 5:	Evolutie van de zelfvoorzieningsgraad voor verschillende landbouwproducten in België (in %)	11
Tabel 6:	Gemiddelde productiewaarde van de veeteeltsectoren in de periode 1995-2000 (gemiddelde in EUR en evolutie (2000 tov gemiddelde 1995-2000) in %)	14
Tabel 7:	Evolutie van het aantal bedrijven en aantal dieren in de periode 1995-2000 (in absolute cijfers en %)	14
Tabel 9:	Evolutie van het aantal bedrijven	16
Tabel 8:	Kengetallen van de Belgische varkenshouderij*	17
Tabel 10:	Evolutie van het aantal pluimveebedrijven en dieren	18
Tabel 11:	Gemiddeld productiewaarde in de tuinbouw in de periode 1995 tot 2000 (in miljoen EUR en evolutie (2000 tov gemiddelde 1995-2000) in %)	19
Tabel 12:	Gemiddelde productiewaarde in de akkerbouw in de periode 1995 tot 2000 (gemiddelde in miljoen EUR en evolutie (2000 tov gemiddelde 1995-2000) in %)	23
Tabel 13:	Evolutie van het aantal bedrijven en het areaal akkerbouwgewassen (ha)	24
Tabel 14:	Areaal en aantal biologische landbouwbedrijven	26
Tabel 15:	Evolutie van de hoeveelheid aangevoerde vis (ton), de visprijzen (EUR/kg) en de aanvoerwaarde van de vis (miljoen EUR) in de periode 1990-2000	29
Tabel 16:	Financiële verdeling over de Plattelandsontwikkelingsmaatregelen (miljoen EUR)	36
Tabel 17:	Aantal afgesloten beheersovereenkomsten en oppervlakte beheersovereenkomsten (ha) in Vlaanderen in periode 1999-2001 (NR: niet relevant, NB: niet beschikbaar)	38
Tabel 17:	Aantal machines op de landbouwbedrijven	39
Tabel 18:	Investeringssteun toegekend in 2000 in het kader van de VLIF-steunregeling (in EUR)	40

- Anonymus, 2001.
Cijfers en Tabellen, Biovisie, 10, september 2001.
- Administratie Land- en Tuinbouw, 2000.
Actieplan biologische landbouw.
- Administratie Land- en Tuinbouw, 2000.
Programma voor plattelandsontwikkeling in Vlaanderen – periode 2000-2006.
- Administratie Land- en Tuinbouw, 2000.
Vlaamse steun voor milieuvriendelijke sierteelt.
- Agrinfo, 1999.
Bedrijfskolommen Akkerbouw, Tuinbouw, Vlees en Melk, 1999.
- Agrinfo, 2001.
De Belgische land- en tuinbouw in een notendop, 2001.
- Centrum voor landbouweconomisch onderzoek, 1999.
Structuur van de Belgische tuinbouwbedrijven in 1999.
- Centrum voor landbouweconomisch onderzoek, verschillende jaargangen.
Evolutie van de land- en tuinbouweconomie in 1990 t/m 2000.
- Centrum voor landbouweconomisch onderzoek, 2000.
Landbouwstatistisch jaarboek 1999.
- Centrum voor landbouweconomisch onderzoek, verschillende jaargangen.
De Rendabiliteit van het landbouwbedrijf.
- Financieringsinstrument voor de Vlaamse visserij- en aquicultuursector, 2000
Activiteitenverslag.
- Ministerie van Middenstand en Landbouw, verschillende jaargangen.
Activiteitenverslag.
- Nationaal Instituut voor de Statistiek, verschillende jaargangen.
Landbouw telling.
- Van Steertegem M., Milieu en Natuurrapport Vlaanderen:
Thema's MIRA-T 2001. VMM, Garant.
- Vlaams Infocentrum land- en tuinbouw, 2000
Feiten en cijfers.
- Vlaams Landbouwinvesteringsfonds, 2000.
Activiteitenverslag 2000.
- Vlaams Promotiecentrum voor Agro en VisserijMarketing, 2000.
GfK Panelservices Benelux via Marketingdienst.
- Vlaamse Landmaatschappij, 2001.
Jaarverslag 2000.

De publicatie Landbouw, tuinbouw en visserij in Vlaanderen: feiten en cijfers 2001 is een uitgave van de Vlaamse Onderzoekseenheid Land- en Tuinbouweconomie (VOLT). Deze eenheid maakt deel uit van de Administratie Land- en Tuinbouw (Ministerie Van de Vlaamse Gemeenschap). Overname van deze teksten is toegestaan mits bronvermelding.

Eindredactie: ir. Dirk Van Gijsegem, ir. Katrien Goris, ir. Karel Janssens en Luc Somers

Verantwoordelijke uitgever: Jules Van Liefveringe, Directeur-generaal ALT

Nummer wettelijk depot: D/2001/3241/327

Deze publicatie is gratis te verkrijgen bij:

Administratie Land- en Tuinbouw

Mevr. Sonja Coopmans

Leuvenseplein 4

1000 Brussel

Tel: 02 553 63 45

E-mail: sonja.coopmans@ewbl.vlaanderen.be

Alle informatie over de Vlaamse landbouw en visserij kan U vinden op de website van de Administratie Land- en Tuinbouw: www2.vlaanderen.be/ned/sites/landbouw/index.html

Met dank aan VLM voor aanmaak van figuur 2, CLE voor aanmaak figuur 3 en de fotodienst van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap voor het fotomateriaal.

Deze publicatie is ook ter beschikking in Frans, Engels en Duits.

